



**A KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLAT
KIADVÁNYA**

A TARTALOMBÓL

Az I. világháború kezdetének 100. évfordulójára
Oroszország és a közép-ázsiai országok kapcsolata az
ukrajnai események tükrében
A keresztények biztonsági helyzete Szíriában
Gázai terrorista szervezetek
A Huthi lázadás Jemenben
A pszichés viselkedések szerepe katasztrófhelyzetekben
A löálló mellény használatának tapasztalata a honvédségi
és belügyi egységeknél

***A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
tudományos-szakmai folyóirata***

Felelős kiadó

Kovács József altábornagy, főigazgató
A Tudományos Tanács elnöke

Szerkesztőbizottság

Elnök: Dr. Béres János vezérőrnagy

Tagok: Dr. Kobolka István ezredes
Dr. Magyar Sándor mk. Alezredes
Dr. Tóth Sándor mk. Alezredes
Keszman Oszkár alezredes, PhD hallgató
Dr. Sabjanics István hadnagy, PhD hallgató
Dr. Dövényi Zoltán DSc
Prof. Szakály Sándor
Dr. Sz. Kovács Éva

Szerkesztő: Dr. Kobolka István ezredes

Olvasó szerkesztő: Ledács Kiss Jenő nyá. ezredes

Tördelő szerkesztő: Szabó Beatrix törzsszászlós

HU ISSN 1785-1181

TARTALOM

AZ I. VILÁGHÁBORÚ KEZDETÉNEK 100. ÉVFORDULÓJÁRA

NAGY JÓZSEF – TURCSÁNNÉ SEIDNER KATALIN AZ ANTANT HATALMAK TITKOSSZOLGÁLATAI AZ I. VILÁGHÁBORÚ KITÖRÉSEKOR.....	6
SZABÓ KÁROLY HOGYAN DOLGOZNAK A KÉMEK? A HADSEREG FELKÉSZÍTÉSE A KÉMVÉDELEMRE	16
DR. SUBA JÁNOS RENDVÉDELMI SZERVEK AUSZTRIA ÉS MAGYARORSZÁG TITKOSSZOLGÁLATÁBAN.....	34
DR. BÉKÉSI LÁSZLÓ MUTASD A SISAKOD, MEGMONDOM KI(VEL) VAGY! EGY SZIMBÓLUM, MINT GEOPOLITIKAI DINAMIKA-JELZŐ	48
DR. HAJDÚ ZOLTÁN GEOPOLITIKA KÖZÉPISKOLAI DIÁKOK SZÁMÁRA (ZSEBATLASZ 1913-1919).....	57
DR. SZÜCS ANITA AZ I. VILÁGHÁBORÚ FELÉ SODRÓDÓ FRANCIA KÜLPOLITIKA CÉLJAI ÉS IRÁNYVONALAI	70
KÖVÁRINÉ DR. IGNÁTH ÉVA BELGIUM AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ SODRÁSÁBAN.....	85
DR. HORVÁTH JENŐ A GEOPOLITIKAI GONDOLKODÁS ELEMEI AZ OLASZ KÜL- ÉS BIZTONSÁGPOLITIKÁBAN AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚBA VALÓ BELÉPÉS ELŐTT.....	96

ÉRTÉKELÉSEK, ELEMZÉSEK, TANULMÁNYOK

DR. SPINDLER ZSOLT OROSZORSZÁG ÉS A KÖZÉP-ÁZSIAI ORSZÁGOK KAPCSOLATA AZ UKRAJNAI ESEMÉNYEK TÜKRÉBEN.....	110
DR. TOMOLYA JÁNOS GÁZAI TERRORISTA SZERVEZETEK	120

DR. UJHÁZI LÓRÁND A KERESZTÉNYEK BIZTONSÁGI HELYZETE SZÍRIÁBAN.....	137
DR. VOGEL DÁVID KÉSZÜLŐDÉS A NAGYHATALMI STÁTUSZRA: AZ ÁTALAKULÓ BRAZIL VÉDELMI SZEKTOR	156
DR. TÜRKE ANDRÁS ISTVÁN AZ UZBIN-I CSAPDA FRANCIA TAPASZTALATAI ÉS KÖVETKEZMÉNYEI 6 ÉV TÁVLATÁBÓL.....	185
DR. PRANTNER ZOLTÁN A HUTHI LÁZADÁS JEMENBEN	196
VECSEY MARIANN DE MI LETT MALIVAL?	206
 <i>DOKTORANDUSZOK FÓRUMA</i>	
ZSÁKAI RÓBERT – DR. MUHORAY ÁRPÁD A PSZICHÉS VISELKEDÉSEK SZEREPE KATASZTRÓFAHELYZETEKBE.....	214
GOTTESMAN DÁVID CÉGES TAKARÍTÓK, AVAGY PISZKOS MUNKÁK MAGÁNKÉZBE.....	224
 <i>TUDOMÁNYOS KUTATÁS-FEJLESZTÉS</i>	
PROF. DR. SANDRA SÁNDOR – HORVÁTH ATTILA – DR. CSONKA ILDIKÓ – DELI MÁRIA A LŐÁLLÓ MELLÉNY HASZNÁLATÁNAK TAPASZTALATA A HONVÉDSÉGI ÉS BELÜGYI EGYSÉGEKNÉL	238
 <i>CONTENTS</i>	271
<i>SZERZŐINK</i>	273
<i>A PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI</i>	275

KÉSZÜLŐDÉS A NAGYHATALMI STÁTUSZRA: AZ ÁTALAKULÓ BRAZIL VÉDELMI SZÉKTOR

Absztrakt

A mintegy két évtizedes katonai diktatúrát majd az azt felváltó tizenöt éves átmeneti időszakot követően felálló kormányok nagy volumenű változásokat hoztak Brazília életébe. A nagy társadalmi ellátórendszerek reformja mellett, a nagyhatalmi státuszra törekvő latin-amerikai állam rendkívül jelentős változtatásokba kezdett bele nemzetközi kapcsolatrendszerének megerősítése érdekében. A nemzetközi közösség és a nagyhatalmak által is elfogadott pozíciónövekedéshez azonban elengedhetetlen az ország védelmi szektorának reformja, valamint a haderőreform. Az elemzés ennek a folyamatnak a megismeréséhez kíván segítséget nyújtani.

Kulcsszavak: Brazília, Latin-Amerika, védelmi szektor, hadsereg, katonai képességek

Abstract

After the two-decade long military dictatorship and the following fifteen-year long transitional period, the newly elected governments have introduced great changes in Brazil. Aspiring for a great power status, the Latin American country – besides the reforms of its social welfare system – has started to reinforce and enlarge its international relations. However, in order to achieve this status in the eyes of the international community and the other great powers, the reform of the country's defense sector is inevitable as well. The study aims to give an insight in this process.

Keywords: Brazil, Latin America, defense, military, military capabilities

Egy klasszikus értelemben vett nagyhatalom egyik szinte kötelező ismérve, ahogy ez a történelem kezdete óta mindig is volt, a hadsereg, a katonai erő, azaz, hogy politikai céljait a diplomáciai és egyéb békés eszközök kimerülése után képes legyen erő alkalmazásával elérni. A 18-19. század fordulóján élt német hadtudós, Carl von Clausewitz fő művében, „A háborúról” című könyvében megfogalmazottak alapján tudjuk, „a háború a politika folytatása más eszközökkel”,¹ a háború megívásához pedig katonai erőre van szükség.

A gazdasági teljesítőképesség, valamint a külpolitikai eszközrendszer elemzése mellett tehát szükséges a katonai képességek vizsgálata. A hidegháborús korszakot követően a korábban jellemző titkolózások és dezinformációk az egyes országok katonai képességeit illetően nagyjából megszűntek. A legtöbb fejlett demokrácia nyilvánosan is elérhetővé teszi haderejének összetételét, technikai felszereltségét, a

¹ CLAUSEWITZ, Carl von: A háborúról, Veszprém, Göttinger Kiadó, 1999., p. 15.
156

védelmi kiadások mérőszámait, valamint nem utolsósorban a fejlesztésekre és a jövőbeni tervekhez kapcsolódó elképzeléseket tartalmazó úgynevezett *Fehér Könyvet*, valamint az egyéb stratégiai dokumentumokat. Ez utóbbiak közül a *Nemzeti Védelmi Stratégia* 2008-ban készült el. A Fehér Könyvet pedig – mely egyben a bizalom és a transzparencia jele is egy állam részéről, így fontos mérföldkőnek számít az első ilyen elkészítése – 2012 júliusában alkotta meg Brazília. Emellett számos mértékadó nemzetközi think-tank és kutatóközpont² folyamatosan frissülő adatbázisokat és tematikus elemzéseket tesz hozzáférhetővé a témában, mely rendkívül széles spektrumú tudást nyújt a további elemzésekhez.

1. A Nemzeti Védelmi Stratégia és a Fehér Könyv – doktrínák és transzparencia

Egy demokratikus, nyugati értékeket valló állam számára – kiváltképp, ha az méretéből és egyéb meghatározó adottságaiból kifolyólag, a megfelelő társadalmi támogatottság és politikai akarat birtokában, meghatározó világpolitikai tényezővé kíván válni – elengedhetetlenül szükséges megtenni bizonyos lépéseket, mellyel a megbízhatóság, a biztonság, valamint a felvilágosult, bölcs gondolkodás képét tudja sugallni magáról szűkebb régiója, valamint a nemzetközi közösség többi szereplője számára. Ilyen meghatározó tényezők az ország által vallott és képviselt érdekek és értékek megfogalmazása, melyek elsődleges meghatározói a fegyveres erők alkalmazásának, illetve emellett az ország haderejének felépítését, működését, valamint tervezését szabályozó stratégiai és doktrinális szintű dokumentumok. Hiszen egyrészt a haderő ismertett struktúrája és technikai feladatrendszere magában mit sem ér, ha nincs egy konzisztens elgondolás a politikai döntéshozók részéről, amit aztán a katonai vezetési szint doktrínákká, hadászati és hadműveleti tervekbe tud konvertálni a szakszerű végrehajtása érdekében. Másrészt pedig a transzparencia hiánya, a feltételezéseken alapuló döntéshozatal és a bizalom meggyengülése, mind hozzájárulhatnak a fegyverkezési verseny esetleges megindulásához vagy rosszabb esetben akár fegyveres konfliktusok kialakulásához is.

1.1. Transzparencia

A transzparencia és a különböző országok védelmi tervezésének egyfajta összehangolásának biztosítása érdekében 2010 decemberében az UNASUL Védelmi Tanácsa egy egységes számolási metódus kidolgozását javasolta a tagországok számára, valamint felvetette a szóban forgó védelmi célú kiadásokat tartalmazó adatok megosztását. A 2012 januárjában elsőként társuló Argentína, Chile, Kolumbia, Ecuador, Paraguay és Uruguay után 2012 májusában Bolívia, Guyana, Peru, Suriname, Venezuela, valamint Brazília is csatlakozott. Mindazonáltal az ENSZ leszerelési főmegbízottja, a szintén brazil *Sergio de Queiroz Duarte*t váltó *Angela Kane* szerint „*példa nélküli*” kezdeményezés³ gyenge pontjainak ellenére sem feledkezhetünk meg az egyes államok által kötött bilaterális megállapodások,

² Többek között a Stockholmi Nemzetközi Békakutató Intézet (Stockholm International Peace Research Institute, SIPRI) vagy a londoni székhelyű Stratégiai Tanulmányok Nemzetközi Intézete (International Institute for Strategic Studies, IISS), illetve az Amerikai Egyesült Államok Központi Hírszerző Szolgálat (CIA).

³ ISHMAEL, Odeen: UNASUR Advances Defence Transparency and Energy Integration http://www.guyanajournal.com/UNASUR_Defense_Transparency_Odeen_Ishmael.html, letöltve: 2014-05-19

katonai segítségnyújtások, hitelek és védelmi célú pénzügyi alapok által biztosított extra források meglétéről. Az UNASUL *Stratégiai Védelmi Tanulmányok Központja* (*Centro de Estudios Estratégicos*) által 2012 júniusában, az asuncióni védelmi miniszteri értekezleten bemutatott zárójelentés szerint Brazília gazdaságának lassulása ellenére is a régió védelmi kiadásainak több mint felét, 51,3 százalékát adja, ami azonban öt százalékkal alacsonyabb a 2010-es évhez képest.⁴

1.2. Nemzeti Védelmi Stratégia⁵ és a Nemzetvédelmi Törvény

2007 szeptemberében Lula elnök elrendelte az ország első Nemzeti Védelmi Stratégiájának (*Estratégia Nacional de Defesa*, NVS) elkészítését, melyet 2008 decemberében Nelson Jobim védelmi miniszter meg is küldött az elnöknek aláírásra.⁶ A dokumentum végrehajtásának kidolgozására végül 2010-ben adott utasítást az elnök,⁷ majd az elkészült honvédelmi törvényt (*Lei de defesa nacional*) az év decemberében fogadta el a törvényhozás. Szintén ennek az évnek végén öltött formát a már említett Védelmi koordinációs és felszerelési terv is. A fegyveres erők transzparenciája és a bizonytalanság, a biztonsági dilemma kialakulásának megakadályozása érdekében számos helyen közzétett NVS két nagyobb részből áll, az első egy leíró, a kialakítandó rendszert ismertető rész, melyet egy végrehajtásra vonatkozó rész követ. A stratégia a fogalmi magyarázatok és a dokumentum általános pozicionálását követően a brazil haderő, az egyes haderőnemek jelenét ismertette a jövőbeni célkitűzéseket, valamint az azok eléréséhez szükséges utat írja le. Az elméleti elgondolások mellett a dokumentum konkrétumokat is megfogalmaz. Ambiciózus fejlesztési programot vázol fel, elsősorban három, stratégiaileg kiemelt fontossággal rendelkező területen: új technológiák, űrprogram és békés felhasználású nukleáris képességek.

Az NVS-ben foglalt stratégiai szintű elképzeléseket gyakorlati szintre bontó *Koordinációs és Védelmi Felszerelési Terv* (*Plano de Articulação e Equipamentos de Defesa*, PAED) a stratégiák által megfogalmazott hosszú távú célkitűzések realizálása érdekében a konkrét megvalósítást típusbevezetés és típuscsere szintjén, az NVS-ben meghatározott prioritások szerinti időrendi sorrendben taglalja.⁸ Haderőnemtől függetlenül, általánosságban megállapítható, hogy mindhárom szegmens modernizációja rendkívül jelentős haditechnikai fejlesztéseket tartalmaz. Amennyiben a pénzügyi lehetőségek lehetővé teszik a megalkuvások nélküli, és az időbeli ütemezést betartó megvalósítást, akkor a brazil haderő a világ egyik legfejlettebb, legkorszerűbb generációs technikát alkalmazó fegyveres erejévé válhat a következő bő másfél évtized alatt.

⁴ HACKETT, James [szerk.]: *The Military Balance 2013*, London, Egyesült Királyság, Routledge, 2013, p. 421.

⁵ National Strategy of Defense
http://www.defesa.gov.br/projetosweb/estrategia/arquivos/estrategia_defesa_nacional_ingles.pdf, letöltve: 2014-05-21

⁶ 6703. számú rendelet, 2008. december 18.

⁷ MANWARING, Max G. - FISHMAN, Andrew: *Brazil's Security Strategy and Defense Doctrine*, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, PA, USA, 2011, p. 1. <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubID=1049>, letöltve: 2014-05-16

⁸ BRICK, Eduardo Siqueira: *Qual é o Plano de Articulação e Equipamentos de Defesa (PAED) que o Brasil necessita?* http://www.defesa.uff.br/images/Textos/Artigos/Artigo_PAED.pdf, letöltve: 2014-08-14

A szárazföldi erőket érintő részben az alakulatok diszlokálását írja le a déli-délkeleti régióból az ország középső részébe, ahonnan könnyebben mozgósíthatóak a nyugati és északi területekre. A megvalósíthatóság érdekében pedig elsődleges, hogy az alakulatok rendkívül mobilisak és flexibilisek legyenek, hiszen egyfajta stratégiai tartalékként fognak funkcionálni. Ennek kivitelezése érdekében a haderő modernebb eszközre cseréli az M-60-as és M-41-es harckocsiparkját, valamint egy korábbi, 2008. decemberi szerződés alapján Németországgal korszerűsített Leopard 1A harckocsijait. A páncélos szállító harcjárművek területén pedig az előregedett M-1138 és EE-11 Urutu típusok cseréjét határozta meg a dokumentum az Ivecoval kötött, korábban már említett Guaraní típus kifejlesztésével és legyártásával. A hadsereg valamennyi beszerzésének értékét mintegy 29,23 milliárd USD-ban állapította meg tervezet.⁹

A haditengerészet új feladatként megerősített jelenlétet kell, hogy biztosítson az Amazonason, illetve a Paraguay-Parana folyóvölgyben, valamint a nemrég felfedezett partközeli kőolajlelőhelyek körzetében. Ennek érdekében a tervezet mintegy 65,5 milliárd USD költségvetést határoz meg modernizációra és haditechnikai eszközök beszerzésére. Köztük egyik legjelentősebbként, egy ütőképes, hagyományos és nukleáris meghajtású tengeralattjárókból álló flotta rendszerbe állítására, melyek közül négy darab *Scorpene*-osztályon alapuló tengeralattjárót saját maga épít, valamint kifejleszt egy – a korábbiakban már említett, francia együttműködésben készülő – később szintén hazai gyártású nukleáris meghajtású tengeralattjárót. Többfunkciós hajó megtervezését és gyártását is elrendelte a dokumentum, melyek képesek repülőgép-hordozóként is funkcionálni. A bejelentett fejlesztések között szerepel még az A-4 *Skyhawk* flotta modernizálása, korai előrejelző és légtérelőző rendszer vásárlása, S-70 *Seahawk* tengeralattjáró-elleni helikopterek beszerzése, a riói haditengerészeti kikötőhöz hasonló haditengerészeti bázis létesítése az Amazonas torkolatánál. Ezen a támaszponton fog szolgálni az a három, 1.800 tonna vízkiszorítású, minimum 6.000 tengeri mérföld hatótávolságú, helikopter fogadására is képes hajó, amit már megrendelt a haditengerészet, valamint a 12 darab NAPA 500-osztályú járőrhajó, melyek együttesen lesznek hivatottak biztosítani a hatékony partvédő képességet.¹⁰

A légierő a 2031-ig terjedő időszakra mintegy 38,8 milliárd USD fejlesztési keretet kap, amely biztosítja 10 darab P-3AM *Orion* típusú tengeralattjáró-elleni repülőgép beszerzését, az AMX/F-5BR/*Mirage-2000* repülőgépek lecserélését, a már tárgyalt FX2 program keretében újgenerációs vadászrepülőgépek vásárlását (*Rafale*, *Gripen NGs* vagy *F/A-18E/F Super Hornet*), illetve 12 darab *Mi-35* helikopter rendelését Oroszországtól. Ebből a forrásból kívánják megoldani az *EC-715* típusú helikopter helyben történő építését mindhárom haderőnem számára a *Helibras-Eurocopter* cég megbízásával. A légierőnek emellett növelnie kell a légi szállítási és légi utántöltési képességét is, melyet a KC-390 típusú repülőgépek továbbfejlesztésével kell elérni. Döntést kell hozni a nehéz légi szállító képesség kialakítása kapcsán a beszerzendő géptípus kérdésében, ahol a *Boeing C-17*, az *Ilyushin-476*, illetve az *Antonov An-70* van versenyben a tenderért. Emellett a 2005-

⁹ HACKETT, James [szerk.]: *The Military Balance 2011*, London, Egyesült Királyság, Routledge, 2011, p. 347.

¹⁰ HACKETT, James [szerk.]: *The Military Balance 2011*, London, Egyesült Királyság, Routledge, 2011, p. 348.

ben már megrendelt 12 darab C-295 szállító-repülőgép mellé még nyolc (ebből négy kutató-mentő feladatokat ellátó) repülőgép beszerzését kell megkezdeni.¹¹

Annak ellenére, hogy Brazília világszínvonalú repülőgépgyártással rendelkezik az Embraer révén, az űrtechnológiai fejlesztések terén több nagyhatalomhoz képest lemaradásban van az ország. A brazil űrhajózás pedig már 1964-ben megkezdődött, mikor elkezdődött a Sondra-típusú rakéták kifejlesztése, 1982-ben pedig az alcântarai fellövési hely kiépítését is megkezdtek. A munkálatok azonban elég lassan haladtak, így az első fellövésre csak 1990-ben került sor. Az Egyenlítőtől mindössze két fokkal délre lévő bázis elhelyezkedése miatt Alcântara rendkívül költséghatékonyan üzemeltethető. Ezt felismerve 2003-ban számos szerződés megkötésére került sor Oroszországgal, Izraellel és Kínával kereskedelmi űrhajózás folytatása céljából. Az űrprogram 1994 óta a *Brazil Űrügynökség (Agência Espacial Brasileira, AEB)* égisze alatt működik, míg az alcântarai bázis a fegyveres erők alá van rendelve, azonban már felmerült egy civil fellövési hely megépítése is.¹²

A fejlesztések során a kezdeti időszakban az Egyesült Államokkal, később a rakéatechnológia kereskedelmi kontrollja miatt végül Franciaországgal kezdett együttműködésbe Brazília, kihasználva, hogy 1995-ben csatlakozott a *Rakéta Technológiai Ellenőrzési Rendszerhez (Missile Technology Control Regime, MTCR)*.¹³ Az 1993-as első fellövést végül – egy 2003-as, 21 ember életét követelő balesetet leszámítva – számost sikeres kilövés követte. A brazil kormányzat azonban mind ez idáig messze nem használta ki sem a korábban felhalmozott know-howt, sem a földrajzi elhelyezkedéséből adódó előnyeit, jóllehet az elfogadott fejlesztési programok által meghatározott irányvonalak – köztük stratégiai fontosságú területként kiemelve az űrprogramot – új lendületet adhatnak a brazil űrhajózásnak.

A 2008. december 18-tól már érvényben lévő stratégia, véleményem szerint, több szempontból is igencsak elgondolkodtató, elsősorban az előrevetített fejlesztések kapcsán. Alapvetés, hogy Brazília földrajzi méreteinél fogva, elhelyezkedése, gazdasága és az ország lélekszáma miatt is a kontinens meghatározó állama, sőt, kijelenthető, hogy első számú regionális hatalom, még egy Mexikóval történő összehasonlítás esetén is. Amellett, hogy természetesen egy modern demokráciához méltóan a vitás kérdések békés, tárgyalásos úton való megoldását tekinti elsődlegesnek a regionális szövetségi rendszeréből fakadóan, szinte nincs is olyan ország a régióban, aminek a kormányával ne lenne két- vagy többoldalú együttműködési szerződése, vagy ne lennének ugyanannak a regionális csoportosulásnak tagjai legalább egyetlen szervezetben. Ismerve tehát Brazília krízismegoldó gyakorlatát és a regionális biztonsági környezetet, felmerül a kérdés, hogy először is, miért ez a hirtelennek mondható, jelentős pénzüsszegeket lekötő, nagyarányú modernizáció? Mi indokolja a számottevő képességbővítést a katonai

¹¹ HACKETT (2011): p. 347-348.

¹² LUTES, Charles D. - HAYS, Peter L. - MANZO, Vincent A. - YAMBRICK, Lisa M. - BUNN, M. Elaine [szerk.]: *Toward a Theory of Spacepower*, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, Washington DC, USA, 2011, p. 498-499.

¹³ Az 1987-es, önkéntességen alapuló szervezet jelenleg 34 taggal rendelkezik, a régióból Brazílián kívül kizárólag Argentína lépett be a szervezetbe, 1993-ban. Az MTCR létrehozásának célja az volt, hogy fellépjen a tömegpusztító fegyverek szállítására alkalmas pilóta nélküli repülő szerkezetek proliferációja ellen. <http://www.mtrc.info/english>, letöltve: 2014-08-22

potenciál területén? Hiszen a dokumentum deklarálja, hogy „a Nemzeti Védelmi Stratégia nem feltételezi egy világos és konkrét katonai fenyegetés létét egy potenciálisan ellenséges ország erőinek vagy más nem állami szereplők részéről.”¹⁴ Amennyiben pedig nincsen ellenségképe és hagyományos katonai fenyegetettsége Brazíliának, akkor felmerül a kérdés, hogy mégis mi indokolja a fegyverkezést?

A választ hivatalos dokumentumokban és nyilatkozatokban találhatjuk, melyekben vezető politikusok, köztük Celso Amorim védelmi miniszter indokolta a latin-amerikai ország védelmi kiadásainak növeléséről valamint a haditechnikai modernizációról és képességbővítésről szóló döntéseit, kijelentve, hogy az ország elkötelezett az Amazonas régió megvédése mellett, így a Rousseff-kabinet folyamatosan növelni fogja a katonai jelenlétet a területen. Emellett azonban a védelmi miniszter számos alkalommal hangsúlyozta, hogy Brazíliának nincs ellenségképe, illetve az ország nem érzi magát veszélyeztetve egyetlen állam részéről sem a régióból. Mindazonáltal, ezzel párhuzamosan a fegyverkezés és a katonai alakulatok diszlokációjának indoklásaként Amorim minden a témát érintő alkalommal hozzáteszi, hogy a brazil vezetés nem zárja ki annak lehetőségét, hogy egy régió kívüli hatalom az Amazonas erőforrásait – konkrétan a világ legnagyobb esőerdőjét vagy a Föld édesvízkészletének legjelentősebb lelőhelyét – meg akarja szerezni.¹⁵

A fejlesztések témakörét érintő kérdések kapcsán szintén nem elhanyagolható tényező, hogy Brazília nemzetközi kapcsolatrendszerén keresztül valamint a nemzetközi szervezetekben betöltött tagságai okán, regionális pozícióján és biztonsági környezetén túl is vállalásokat kell, hogy tegyen, valamint partnerországaihoz viszonyítottan megfelelő szintet kell hogy teljesítsen a védelmi szférában.¹⁶ Ebből kifolyólag szintén helyt kell állnia a BRICS tagállamokkal való összehasonlításban is, mely talán a legdinamikusabban fejlődő, régió kívüli közösség, melyben Brazília is aktív szerepet vállal. A brazil Külügyi és Honvédelmi Bizottság 2012. áprilisi nyilvános meghallgatásán tett nyilatkozatában Amorim kihangsúlyozta, hogy Brazíliának el kell érnie a BRICS alapító országok GDP arányában mért védelmi kiadásainak átlagát, ami nem lesz kis lépés, hiszen a nevezett államok között van a tradicionálisan magas védelmi költségvetéssel rendelkező Oroszország, valamint a regionális hatalmi státusza megtartása érdekében katonai célokra szintén sokat költő India. A 2012-es, a GDP 1,5 százalékát kitevő védelmi büdzsé tehát 0,8 százalékkal kell, hogy emelkedjen, hogy elérje a Dél-afrikai Köztársaság nélkül mért BRICS védelmi kiadásainak átlagát.¹⁷

¹⁴ National Strategy of Defense http://www.defesa.gov.br/projetosweb/estrategia/arquivos/estrategia_defesa_nacional_ingles.pdf, letöltve: 2014-05-21

¹⁵ “Gazdagok vagyunk az erőforrásokban, ami kísérletek célpontjává tehet minket.” Ilyen és ehhez hasonló nyilatkozatokkal indokolja Amorim Brazília biztonsági percepcióját. ”The Brazilian Minister of Defense: ”We are going to increase our resources for national defense” <http://www.sldinfo.com/the-brazilian-minister-of-defense-%E2%80%9Cwe-are-going-to-increase-our-resources-for-national-defense%E2%80%9D>, letöltve: 2014-08-20

¹⁶ Brazília az elmúlt években egyre erősebb kapcsolatokat épített/épít ki az afrikai államokkal is, ahol egyre inkább a helyi politikák kialakításába is képes részt venni. Bővebben: Besenyő János: Növekvő brazil érdeklődés Afrikában, http://www.regiment.hu/hirek/kulfoldi_hirek/novekvo_brazil_erdeklodes_afrikaban

¹⁷ Brazil needs to invest in defense as other Brics, Amorim says <http://www12.senado.gov.br/internacional/en/2012/brazil-needs-to-invest-in-defense-like-other-brics-amorim-says>, letöltve: 2014-08-20

Érdekes adalék Brazília védelempolitikájának megértéséhez és jól érzékelteti az utóbbi két évtized változásait az Amorim által egy nyilatkozatában említett történet, melyben a 18 évvel korábbi amerikai védelmi miniszterrel, *William Perry*vel¹⁸ folytatott beszélgetésében a miniszter arról biztosította Amorimet, hogy Brazíliának nem kell komoly katonai képességfejlesztésbe fognia, hiszen a szomszédban van egy szuperhatalom, amely megvédi, így elégséges egy a drogkereskedelem és a nemzetközi szervezett bűnözés ellen hatékonyan fellépni képes haderő rendszerben tartása. Ezzel szemben 2012-ben az amerikai külügyminisztérium akkori vezetője, *Leon Panetta*,¹⁹ álláspontja szerint jelenleg minden államnak képesnek kell lennie szembenéznie a katonai kihívásokkal.²⁰

Bár William Perry közel két évtizedes kijelentésének nagy része úgy néz ki, hogy mára már érvényét veszítette, egy megállapítása azonban még ma is helytálló: Brazíliának olyan fegyveres erőkkel kell rendelkeznie, hogy az képes legyen hatékonyan fellépni a kábítószer-kereskedelem, valamint a nemzetközi bűnözés ellen.

Ugyancsak adja magát a kérdés, hogy mi indokolja az erőketítő képesség ilyen mértékű növelésének szükségességét. Miért merült fel a stratégiát megalkotó döntéshozók szintjén, hogy a légierő kapcsán jelentős légi utántöltő képességet teremtsenek meg? Ugyancsak mi indokolja, hogy a világ jelenlegi élvonalához tartozó, a legnagyobb kapacitást képviselő nehéz légi szállító képesség kialakítását tűzték ki célul? Felmerül a kérdés, hogy hova tervez ilyen nehéz technikai eszközöket vagy ekkora létszámú alakulatot szállítani a brazil hadvezetés?

A légierő képességnövelése mellett a haditengerészeti fejlesztések is felvetnek néhány kérdést. Vajon mi lehet a szándék a nukleáris meghajtású tengeralattjárók rendszerbe állítása mögött? És miért kell saját magának megterveznie, kifejlesztenie és legyártania ezeket az eszközöket? A jelenleg öt tengeralattjáróból álló flotta – melynek fejlesztése szintén szerepel a dokumentumban – kapcsán mi indokolja a nukleáris fűtőanyaggal történő üzemeltetés létjogosultságát? Különösen flottaméreteken, ha figyelembe vesszük azt a tényt is, hogy a világon mindössze hat államnak van nukleáris meghajtású tengeralattjárója (USA, Oroszország, Nagy-Britannia, Franciaország, Kína és India).²¹ A nukleáris meghajtás egyik legnagyobb előnye, hogy szinte értelmetlenné teszi a hatótávolság fogalmát, hiszen az üzemanyagot nem kell utántölteni, ezért ideális esetben csak az élelmiszerkészletek végeessége szabhat határt az út hosszának. Ez természetesen rendkívül praktikussá teszi a dízel vagy az elektromos meghajtású tengeralattjárókkal szemben, amennyiben az adott állam kihasználja ezt az adottságot. A stratégiában azonban a nukleáris tengeralattjáró-flotta megépítésének indokaként a mélytengeri

¹⁸ William J. Perry 1994 februárja és 1997 januárja között az Egyesült Államok 19. védelmi minisztere. <http://www.hoover.org/fellows/9689>, letöltve: 2014-08-20

¹⁹ Leon E. Panetta 2011 júliusa és 2013 februárja között az Egyesült Államok 23. védelmi minisztere. Leon Panetta Fast Facts <http://edition.cnn.com/2013/02/25/us/leon-panetta-fast-facts>, letöltve: 2014-08-20

²⁰ Brazil needs to invest in defense as other Brics, Amorim says <http://www12.senado.gov.br/internacional/en/2012/brazil-needs-to-invest-in-defense-like-other-brics-amorim-says>, letöltve: 2014-08-20

²¹ PANDIT, Rajat: India becomes 6th nation to join elite nuclear submarine club http://articles.timesofindia.indiatimes.com/2012-01-24/india/30658507_1_nuclear-submarine-extensive-sea-trials-ins-chakra, letöltve: 2014-05-23

kőolajlelőhelyek védelmezését nevezi meg, ami azonban a jelenleg feltárt lelőhelyek alapján mindössze 250-300 kilométer Rio de Janeirótól, mely távolság gond nélkül megtehető a jelenleg rendszerben lévő hagyományos meghajtású tengeralattjárókkal is, hiszen a Tupi-osztály hatótávolsága 12.070 kilométer.²²

Haditengerészeti erők vonatkozásában szintén érdekes – bár a Military Balance-től származó információk csak a stratégiában foglaltak pontosításának eredményei, így abban ilyen részletességgel nem szerepelnek –, hogy az Amazonas torkolatához telepítendő új bázis három, helikopter leszállására és szállítására alkalmas fedélzettel rendelkező hajója minimális hatótávolságának 6.000 tengeri mérföldnek kell lenni. A jelenleg valamivel éppen több mint ekkora távolságban, a libanoni partoknál szolgálatot teljesítő, *Niterói-osztályú* União fregatt maximális hatótávolsága is csak 5.300 tengeri mérföld,²³ mégis időben meg tudott érkezni és el tudja látni feladatát.

Az előzőekben feltett kérdések – bár különböző haderőnemek haditechnikai felszereléseire vonatkoztak – mind az erőketítő képesség témaköréhez tartoznak. A válasz pedig abban a számos történelmi példával is bizonyítható alapvetésben található meg, miszerint egy hatalom csak akkor képes nagyhatalmi státuszát elfogadtatni a többi állammal, ha befolyását – ide értve elsősorban a katonai erejének bevetetőségét – az anyaországtól távol is hatékonyan és hatásosan tudja alkalmazni akarátának érvényesítése érdekében, legyen annak célja akár az elrettentés, az erődemonstráció, akár a konkrét fegyveres beavatkozás. Ma a világon több nagyhatalom és még több nagyhatalmi ambíciókat dédelgető regionális hatalom van, azonban csekély azoknak az államoknak a száma, melyek valós katonai erőketítő képességgel rendelkeznek, mellyel távoli régiókban is nyomást tudnak gyakorolni érdekeik elérése érdekében, vagy fel tudnak lépni esetleges érdeksérelmük kapcsán.

Végezetül pedig a Montecuccoli óta örök téma, a pénz kérdése. Miből tervezi finanszírozni a brazil kormány ezt a hatalmas fejlesztési tervet, ha 2009-ben mindössze 2,3 milliárd USD-t szántak beszerzésre, miközben 22,4 milliárd USD-t, a védelmi költségvetés 75 százalékát költötték személyi kiadásokra. Mindezt egy olyan időszakban, mikor a világ vezető tengeri hatalmai, az Egyesült Államok és Nagy-Britannia – bár Kínával és Indiával ellentétben – csökkentik haditengerészeti arzenáljukat.²⁴

A várható finanszírozási nehézségek miatt, véleményem szerint, nem biztos, hogy tarthatóak a dokumentum végén az ütemezésre megszabott dátumok. Amit azonban mindenképpen elért Brazília ezzel a nagyratörő stratégiával, azaz, hogy bár nem túl feltűnő, de jól megtervezett kommunikációt kell folytatnia a terv kapcsán, egyrészt, hogy megnyugtassa a régió egyes országainak állami vezetőit, és nem utolsósorban lakosságukat arról, hogy szándékai mindenekfelett békések, másodsorban pedig saját állampolgárai felé is kommunikálnia kell. A terv pénzügyi hátterének biztosításához ugyanis a központi költségvetésből kell előteremteni a fedezetet, azt pedig profán módon megfogalmazva „el kell adni” a választópolgárok-

²² Type 209 Diesel-Electric Attack Submarine (1971)

http://www.militaryfactory.com/ships/detail.asp?ship_id=Type-209, letöltve: 2014-05-23

²³ <http://www.worldwarships.com/country/brazil>, letöltve: 2014-05-23

²⁴ HACKETT (2011): p. 345-349.

nak, hogy a hadseregbe fektetett milliárdok miért fontosabbak az ország számára, mint a korábban már említett alulfinanszírozott területek támogatása.

Mindezen terveket azonban nem lehet mindentől elvonatkoztatva, csak magában vizsgálni, a komplex értelmezéshez szükség van a regionális perspektívára, a szomszédos országok védelmi költségvetéseire, illetve a biztonsági dilemma elmélete kapcsán érdemes azt is megnézni, hogy milyen hatással volt a stratégia bejelentése a környező országok védelmi tervezésére. A Világbank SIPRI alapján összeállított GDP arányos védelmi költségvetéseinek alakulását elemezve a 2002-2011 közötti tízéves időszakban Latin-Amerika vonatkozásában azonban mindössze két ország esetében volt pozitív irányú eltérés, és csak egyetlen esetben volt szignifikánsnak mondható növekedés: Ecuador esetében 1,46 százalékos, míg Honduras esetében mindössze 0,25 százalékos volt a növekedés. Csak a rendelkezésre álló négy utolsó évet vizsgálva – tehát az NVS megjelenése utáni időszakban, 2008-2011 között – öt ország növelte védelmi költségvetését a GDP arányában, de közülük is csak egyetlen esetben nevezhető markánsabbnak a változás: Paraguay 0,33 százalékos mellett, Honduras mindössze 0,11 százalékos, Peru 0,09 százalékos, Mexikó 0,07 százalékos és Nicaragua 0,05 százalékos növekedést mondhat magáénak. A kontinentális szintű összegzés elvégzésével azonban azt látjuk, hogy a 2002-es 1,39 százalékos szintről 2011-re 1,33 százalékra csökkent a védelmi kiadások összege a GDP százalékában. A 12 ország változó nagyságban csökkentette katonai kiadásait: Chile 0,22 százalékos csökkenésétől (3,46 százalékról 3,23 százalékra) Uruguay 0,60 százalékos csökkenéséig (2,53 százalékról 1,93 százalékra) különböző szintű, de csökkenő tendenciák mentek végbe az évtized alatt.²⁵

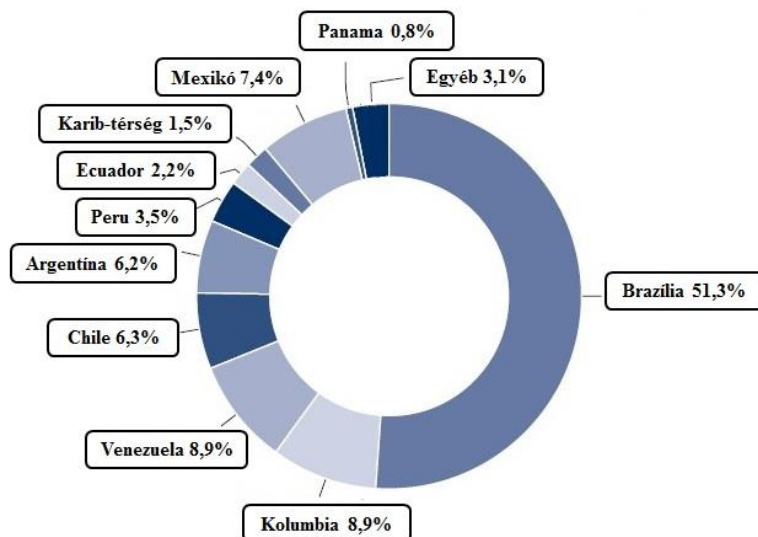
Megállapítható tehát, hogy az NVS-ben megfogalmazott erőteljes haderőreform és haditechnikai fejlesztések nem járultak hozzá az egyes régióbeli országok biztonsági percepciójának romlásához, a biztonsági dilemma tehát jelen esetben nem lépett működésbe. Ecuador esetében például valóban jelentős a növekedés a védelmi költségvetést tekintve, de a két állam között rendezett és baráti a viszony. Meg kell említeni azt is, hogy jelenleg mindkét államban baloldali kormány van hatalmon, az országok több regionális szervezetben tagtársak. Egy esetleges kiváltó ok abszolút hiányában, véleményem szerint, racionálisan gondolkodva Ecuador – amely Chile mellett az egyetlen ország, amellyel Brazília nem határos a kontinensen – nem feltételezheti Brazília részéről az ellenséges szándékot, tehát a quitoi védelmi büdzsé növekedése nem hozható összefüggésbe a brazil NVS-ben megfogalmazott stratégiai célokkal. Fegyverkezésre esetlegesen okot adó területi vitája Brazíliának éppen a védelmi költségvetési csökkentést végrehajtó Uruguay-jal van a két ország 19. századi háborús szembenállása kapcsán, melynek eredményeként az 1851-es békeszerződés értelmében Brazília bármikor beavatkozhatott katonailag Uruguay belügyeibe, ha úgy látta jónak.²⁶ Tény, hogy Uruguay és szomszédja, Brazília, mintegy 1.068 kilométeres közös határvonalon osztozik egymással, de vitás kérdésként felmerülhet még a két vitatott hovatartozású terület, az *Isla Brasilera* és a mintegy 235 négyzetkilométernyi *Invernada* folyó vidékének kérdése is.²⁷ Azonban

²⁵ <http://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS>, letöltve: 2014-05-24

²⁶ The Struggle for Survival, 1852-75 <http://countrystudies.us/uruguay/7.htm>, letöltve: 2014-05-25

²⁷ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/br.html>, letöltve: 2014-05-25

úgy gondolom, hogy e területek jelentősége sem szolgálhat elégséges háborús indokként Brazília számára, így kizárható a két ország katonai konfliktusának valószínűsége. Különösen igaz ez, ha figyelembe vesszük az 1991-es Asuncióni Szerződésben foglaltakat a politikai, gazdasági és diplomáciai kapcsolatok szorosabbra fűzéséről, illetve Uruguay 2005-ös bejelentését, miszerint támogatja Brazília állandó ENSZ BT tagságát.²⁸



1. számú ábra: Dél- és Közép-Amerika államainak védelmi kiadásai (2012)²⁹

1.3. Fehér Könyv³⁰

2012 júliusában Brazília nagy hiányosságát pótolta, mikor a Kongresszus elfogadta az ország Fehér Könyvét (*Livro Branco de Defesa Nacional*).³¹ A közel háromszáz oldalas dokumentum hat tematikus fejezetben az érdekeket és értékeket, valamint az általános védelmi alapelveket fogalmazza meg. A Fehér Könyv ismerteti a brazil állam és a nemzetvédelem, a 21. századi stratégiai környezet és a katonai eszközök témakörét, valamint a védelmi szektor átalakítását, illetve bemutatja ezek gazdasági és a társadalmi szférához kötődő relációit.

Külön hangsúllyal szerepelnek a dokumentumban a fegyveres erők főbb beszerzései, a fejlesztés prioritásai, valamint Brazília szilárd elkötelezettségének

²⁸ Uruguay supports Brazilian aspiration for UN Security Council seat http://english.peopledaily.com.cn/200507/30/print20050730_199298.html, letöltve: 2014-05-25

²⁹ HACKETT (2013) alapján

³⁰ Livro Branco de Defesa Nacional p. 12.

<https://www.defesa.gov.br/arquivos/2012/mes07/lbdn.pdf>, letöltve: 2014-05-21

³¹ Annak ellenére, hogy a regionális konkurens, Argentína már 1999-ben megalkotta első Fehér Könyvét, az ENSZ Biztonsági Tanács állandó tagjai vegyes képet mutatnak a témában: Egyesült Államok – két dokumentum (2012), Franciaország (2013), Kína - csak stratégiai szintű dokumentumok, Nagy-Britannia (2012), Oroszország - csak stratégiai szintű dokumentumok.

deklarációja a be nem avatkozás politikája mellett. A tanulmány az ország közvetlen geopolitikai környezetét Dél-Amerika, az Atlanti-óceán déli része, illetve Afrika nyugati partvonala által alkotott térségben határozza meg.³²

Az elméleti és földrajzi pozicionálást követően a nemzetközi biztonság újfajta kihívásait nevezi meg a dokumentum, veszélyességük rangsorolása nélkül, így többek között a kábítószerrel kapcsolatos tevékenységeket, bio-kalózkodást,³³ a kibertámadásokat, nemzetközi terrorizmust, valamint a szűkösen rendelkezésre álló források birtoklása miatti feszültségeket.³⁴

Véleményem szerint azonban a potenciális veszélyforrások felsorolásánál fontosabb, hogy Brazília megkérdőjelezhetetlenül deklarálta ambícióit erőikvetítő képességének növelése vonatkozásában,³⁵ melynek célja, hogy a majdan rendelkezésére álló katonai eszközrendszerek támogatni tudják a nemzetközi rendszerben áhított nagyhatalmi státusz eléréséhez vezető úton. Ezt a képességet azonban Brazília nem egy terjeszkedési politika megindításához kívánja felhasználni,³⁶ és nem is tekinti eszközként a védelemhez való jog kiszélesítésében,³⁷ ugyanis a dokumentumban is utal a be nem avatkozás politikája melletti erős elkötelezettségre, a hidegháború utáni számos háborús konfliktus kialakulásának körülményeire. Ennek már az ENSZ Közgyűlés 2011. szeptemberi nyitó ülésén elmondott beszédében is hangot adott Rousseff.³⁸ Végül a biztonság- és védelempolitikát bemutató dokumentum egyértelműen hitet tesz Brazília feltétlen kiállására az Egyesült Nemzetek Szervezete, valamint az ENSZ BT határozatok által nyújtott legitimáció szupremáciája mellett.

Mindenkor a békés rendezés mellett kiálló és a fegyveres konfliktusok eszkalálódása ellen fellépő Brazília katonai stratégiai dokumentumainak bemutatása mellett röviden meg kell említeni azokat az egyéb, nemzetközi szabályozókat,

³² Livro Branco de Defesa Nacional p. 12.

<https://www.defesa.gov.br/arquivos/2012/mes07/lbdn.pdf>, letöltve: 2014-05-21

³³ A bio-kalózkodás egy olyan újkeletű tevékenység, mely során egyes vállalatok jogtalanul állítanak elő különböző, általában gyógyászati és kozmetikai termékeket, melyek alapanyagát – vagy annak egy részét – különféle egzotikus – rosszabb esetben védett – növény- és állatfajok felhasználásából nyerik, már most jelentős környezetkárosítást és tetemes bevételkiesést eredményezve Brazília számára. Biokalózkodás Brazíliában <http://www.egeszsegkalauz.hu/friss-hirek/biokalozkodas-braziliaban-106589.html>, letöltve: 2014-05-21

³⁴ Livro Branco de Defesa Nacional p. 28.

<https://www.defesa.gov.br/arquivos/2012/mes07/lbdn.pdf>, letöltve: 2014-05-21

³⁵ Livro Branco de Defesa Nacional p. 54., 260-261. <https://www.defesa.gov.br/arquivos/2012/mes07/lbdn.pdf>, letöltve: 2014-05-21

³⁶ MANWARING, Max G. – FISHMAN, Andrew: Brazil's Security Strategy and Defense Doctrine, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, PA, USA, 2011, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubID=1049>, letöltve: 2014-05-16

³⁷ Livro Branco de Defesa Nacional p. 33. <https://www.defesa.gov.br/arquivos/2012/mes07/lbdn.pdf>, letöltve: 2014-05-21

³⁸ Statement by H. E. Dilma Rousseff, President of The Federative Republic of Brazil, at the Opening of the General Debate of the 66th Session of the United Nations General Assembly, New York, 2011. szeptember 21., p. 5. http://gadebate.un.org/sites/default/files/gastatements/66/BR_en_0.pdf, letöltve: 2014-05-21

melyek szintén arról tesznek tanúbizonyságot, hogy a latin-amerikai állam felvilágosult és racionálisan gondolkodó hatalom. Brazília 1957-es megalakulása óta tagja a Nemzetközi Atomenergia-ügynökségnek (*International Atomic Energy Agency, IAEA*),³⁹ a szintén a nukleáris fegyverek proliferációja ellen küzdő Nukleáris Szállítók Csoportjának (*Nuclear Supplier Group, NSG*),⁴⁰ illetve a már említett Tlatelolcói Szerződés kapcsán az azt felügyelő OPANAL-nak (*Organismo para la Proscripción de las Armas Nucleares en la América Latina y el Caribe*),⁴¹ valamint a vegyi fegyverek használatának felszámolásáért és megsemmisítéséért küzdő Vegyifegyver-tilalmi Szervezetnek (*Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons, OPCW*).⁴²

Mi sem érzékeltethetné jobban Brazília ezt a megfontoltságot és érettséget, valamint a brazil politikai gondolkodás és a haderő kapcsolatát, mint Rousseff elnök 2011. április 5-én elmondott beszédének egy gondolata: „*Ha Brazília nyit a világra, a világ Brazília felé fordul. Ez a dinamizmus reményt ad, de egyben újfajta és nagyszabású felelősségtudatot is, melynek a fegyveres erők képesek lesznek megfelelni.*”⁴³

2. A Brazil Fegyveres Erők

A *Brazil Fegyveres Erők (Forças Armadas Brasileiras)* a klasszikus haderőnemi felosztás szerint három komponensből állnak:

- *Brazil szárazföldi erők (Exército Brasileiro, EB)*,
- *Brazil légierő (Força Aerea Brasileira, FAB)* és
- *Brazil haditengerészet (Marinha do Brasil, MB)*, mely magában foglalja a haditengerészeti légierő és tengerészgyalogos egységeket is (*Corpo de Fuzileiros Navais*).

Bár jelenleg a témával foglalkozó források csak ezt a három klasszikus haderőnemet említik, véleményem szerint a mindössze kilencéves múltra visszatekintő, azaz 2004-ben, a Lula-kormányzat idején alapított, 395.000 fős⁴⁴ *Força Nacional de Segurança Pública (FNSP)*, azaz a *Nemzeti Közbiztonsági Erő* is haderőnemenként értelmezhető. Annak ellenére is, hogy – bár *BEPE (Batalhão Especial de Pronto Emprego)* néven gyorsreagálású elit alakulattal is rendelkezik – az Igazságügy Minisztérium alárendeltségébe tartozó *Nemzeti Közbiztonsági Titkárság (Secretaria Nacional de Segurança Pública, SENASP)* felügyelete alatt

³⁹ <http://www.iaea.org/About/Policy/MemberStates/> letöltve: 2014-05-31

⁴⁰ http://www.nuclearsuppliersgroup.org/A_test/01-eng/06-parti.php?%20button=6, letöltve: 2014-05-31

⁴¹ GAZDAG Ferenc [szerk.]: Biztonságpolitika, Stratégiai Védelmi Kutató Hivatal, Budapest, 2001., p. 276. http://www.opanal.org/OPA_EM.html#.UaNU35xmN8A, letöltve: 2014-05-31

⁴² <http://www.opcw.org/about-opcw/member-states/>, letöltve: 2014-05-31

⁴³ Livro Branco de Defesa Nacional p. 27.. <https://www.defesa.gov.br/arquivos/2012/mes07/lbdn.pdf>, letöltve: 2014-05-21

⁴⁴ Az FNSP tagjai a Katonai Rendőrség (Polícia Militar, PM) soraiból kerülnek ki, majd elméleti és gyakorlati képzésen vesznek részt, mielőtt szolgálatot vállalhatnak. THAUMATURGO VERGUEIRO, Luiz Fabricio: Brazilian Security Structure, Federation of American Scientists, 2008 <http://www.fas.org/irp/world/brazil/fabrverg.pdf>, letöltve: 2014-08-23

működik, *Luiz Fernando Correa* Brazília szövetségi rendőrfőkapitányának alárendeltségében, azonban *Aurélio Ferreira Rodrigues* ezredes, a rio grande do sul-i katonai rendőrség parancsnokának műveleti irányítása alatt. Feladatkörét tekintve is úgy gondolom, hogy szinte teljes mértékben megegyezik többek között a szintén haderőnemenként elfogadott, a Francia Fegyveres Erők részeként, de a Belügyminisztérium irányítása alatt álló, annak költségvetését terhelő *Francia Nemzeti Csendőrséggel (Gendarmerie nationale)*⁴⁵ vagy a szárazföldi erőktől 2001-ben függetlenné váló olasz *Carabinieri Erőkkel (Arma dei carabinieri)*.

A SIPRI évkönyvek adatai alapján dolgozó Világbank adatbázisának legfrissebb számai szerint Brazília 2011-ben bruttó hazai termékének mintegy 1,4 százalékát költötte katonai jellegű kiadásokra, mely nagyjából megegyezik az 1990-2011 közötti időszak GDP arányos költségeinek átlageredményével, azonban visszalépést jelent az 1995-ös és 2002-es költési csúcshoz (1,9 százalék) képest. Ezzel az értékkel a korábban már használt referencia-országok, Argentína 0,7 százalékos és Chile 3,2 százalékos védelmi ráfordításai között helyezkedik el. Fontos megjegyezni azonban, hogy Chile ezzel az aránnyal a 19. legnagyobb katonai költségvetéssel rendelkező ország a világon, valamint, hogy a haderejükre tradicionálisan sokat költő államok száma igen magas a régióban, így további négy ország⁴⁶ költ, Brazíliával legalább megegyező arányban – bár természetesen különböző nagyságú GDP-ből – védelmi célú kiadásainak fedezésére. Szintén érdemes megjegyezni, hogy a vizsgált évben a latin-amerikai ország védelmi költségvetése valamennyi jelenleg állandó ENSZ BT tagsággal rendelkező állam irányszámához képest kisebb értéket mutat.⁴⁷

Ez a szint azonban megfelelőnek értékelhető, ha figyelembe vesszük az ország bruttó hazai termékének nagyságát, hiszen ez a százalékarányosan kifejezve alacsonynak tűnő ráfordítás is több mint 33 milliárd USD védelmi célú büdzsét jelent.⁴⁸ Mindemellett tekintettel arra, hogy a kontinens biztonsági környezete, valamint az ország belbiztonsági helyzete nem igényel a készenléti szintnél nagyobb erőlekötést, így a rendszerben tartás is alacsonyabb szintű ráfordítást igényel (az alakulatok, technikai eszközök diszlokációja nem számottevő, a kiképzési - és gyakorlatozási költségek nem haladják meg az általános szintet). Brazília katonai potenciáljának megtartása és fejlesztése érdekében tehát – ha lehet mondani – „új feladatokat” keres fegyveres erejének. Az egyik ilyen lehetőség a korábban ismertetett *nemzetközi szerepvállalásokban való részvétel növelése*, valamint

⁴⁵ <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?idArticle=LEGIARTI000006540193&cidTexte=LEGITEXT000006071307>, letöltve: 2014-05-25

⁴⁶ A GDP százalékában: Ecuador 3,5; Kolumbia 3,3; Bolívia 1,5; Uruguay 1,9; az ENSZ BT tag Franciaország költésaránya 2,2 százalék.

<http://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS>, letöltve: 2014-05-11

⁴⁷ Összesített rangsorban elfoglalt hely és GDP-arányos költségvetési ráfordítás az öt állandó ENSZ BT tag esetén: 6. USA 4,7 %, 12. Oroszország 3,9 %, 29. Egyesült Királyság 2,6 %, 36. Franciaország 2,2 %, 42. Kína 2,0 %.

http://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?order=wbapi_data_value_2010+wbapi_data_value+wbapi_data_value-last&sort=desc, letöltve: 2014-05-11

⁴⁸ A CIA Brazília 2 362 000 000 000 USD vásárlóerő-paritásos bruttó hazai termékével kalkulálva. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/br.html>, letöltve: 2014-05-11

emellett a katonai jelenlét megerősítése az Amazonas-vidéken, az úgynevezett Északi Folyosó (Calha Norte) régióban.

Brazíliaiban általános hadkötelezettség van, a 21 és 45 közötti férfi lakosság részére kötelező a 9-12 hónapos sorkatonai szolgálat, mely azonban a rendszer gyengesége miatt nem igazán működik, így elsősorban az alacsonyabb társadalmi rétegek vannak felülreprezentálva a sorállomány tagjai között. A Global Firepower nevű think-tank a világ haderőit 40 tényező alapján összeállított rangsora alapján a világ 10. legerősebb haderejeként⁴⁹ szereplő Brazil Fegyveres Erők összlétszáma (sorállomány, altisztek, tisztek) jelenleg 318.500 fő, 190.000 fő a szárazföld, 59.000 fő a haditengerészet és 69.500 fő a légierő állományában.⁵⁰ Az ország hadra fogható korú férfi lakossága 53.350.703 fő, a rendszerben lévő tartalékosok száma 1.340.000 fő.⁵¹ A Latin-Amerika legnagyobb és legerősebb haderejének számító brazil hadsereg a kontinensen elsőként a nyolcvanas évek óta nőket is felvesz soraiba.⁵²

Eltekintve a két világháborúban történt epizódnyi részvételtől, valamint az 1966-os, rövid ideig tartó katonai művelettől a Dominikai Köztársaságban,⁵³ Brazília mindössze a 19. században vett részt katonai műveletekben más államokkal szemben, minden esetben a győztes oldalon. A 20. században azonban mindössze belföldi fegyveres konfliktusokban, valamint a már említett ENSZ felhatalmazás alapján zajló műveletekben használta haderejét. Klasszikus területvédő háborúra az 1865-ös paraguayi háború óta nem került sor. A katonai hagyományok azonban, ahogy a volt gyarmati országokra ez általában jellemző, erősen megmaradtak Brazíliaiban is, valamint a császárság megdöntésében játszott szerepe mellett a 20. században, a kirobantók szándékai szerint az ország érdekében véghezvitt, három másik államcsíny (1930, 1945 és 1964) is hozzájárult a katonaság hivatástudatának és büszkeségének növeléséhez. Ismerve ezeket a tényezőket, nem okozhat nagy meglepetést, hogy a brazil katona ragaszkodik az uniformisához. Ezen azt értem, hogy az egyenruhások és természetesen azok vezetői ragaszkodtak – és ragaszkodnak a mai napig is – az elődeik és az általuk elért eredményekhez, juttatásokhoz, függetlenséghez, ezért a három haderőnem a történelem folyamán három külön minisztérium, valamint három külön, saját vezérkarral rendelkező haderőnem alá szerveződött. Napjainkra a legtöbb országban, számos okot találva a haderőnemi minisztériumok összevonására – gazdasági megfontolások, egységes vezetési-irányítási rendszer adoptálása, stb. – megszűntek az önálló szervezetek. Ez a változás a tradíciókhoz való ragaszkodás miatt, számos kudarcba fulladt kísérlet után Brazíliaiban csak 1999-ben történhetett meg. A helyzet a katonai vezetői vonalon is nagyban hasonló képet mutatott egészen 2010. szeptember 6-ig, mikor a haderőnemi vezérkarfőnökök ellenállását leküzdve Lula elnök José Carlos De Nardi vezérezeredest (EB)

⁴⁹ A nukleáris potenciálon kívül a lehető legkiterjedtebb szempontrendszert alapul vevő tanulmányban a tizedik helyen álló Brazília mellett a régióból Mexikó mindössze a 21., Argentína pedig a 35. helyen követi. Countries Ranked by Military Strength (2013) <http://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>, letöltve: 2014-05-19

⁵⁰ HACKETT, James [szerk.]: The Military Balance 2013, London, Egyesült Királyság, Routledge, 2013, p. 439.

⁵¹ HACKETT (2013): p. 439.

⁵² <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/br.html>, letöltve: 2014-05-19

⁵³ A Branco-kormány Egyesült Államokat támogató politikájának megnyilvánulásaként vett részt Brazília a békekontingensben. FAUSTO: p. 282.

kinevezte az ország első egyesített vezérkari főnökévé, nagy előrelépést téve, befejezve a haderő szervezeti reformjának legmeghatározóbb részét.⁵⁴

Az egyenruhás és a politikai elit közti feszültségek azonban a Rousseff-kabinetet sem kímélték, miután javaslatára 2011 szeptemberében a törvényhozás elfogadta a *Nemzeti Igazságtételi Bizottság (Comissão Nacional da Verdade)*⁵⁵ felállításáról szóló törvényjavaslatot.⁵⁶ Az eredeti változat szerint a Bizottság a katonai diktatúra éveire, az 1964–85. közötti időszakban vizsgálta volna az emberi jogok megsértését, a feltárandó intervallum azonban kibővült az 1946 és 1988 közötti évekre. A héttagú, tevékenységét mindössze két évig végző testület bármilyen kormányzati dokumentumhoz hozzáférhet, vizsgálódásai során bárkit beidézhethet.⁵⁷ Mandátumuk lejártával a Bizottság zárójelentést készít, melyet saját belátása szerint állít össze és hoz nyilvánosságra vagy küld meg kizárólag az elnök, illetve a védelmi miniszter számára. A katonai diktatúra évei alatti bebörtönzést és kínzást személyesen is elszenvedő Rousseff konzekvensen napirenden tartotta a brazil közvéleményt is erősen foglalkoztató témát, mely már a kezdeti stádiumban kellemetlenül érintette a katonai vezetés már inaktív, de még élő, a diktatúrában esetlegesen kisebb-nagyobb szerepet betöltő nyugállományú tisztikar tagjait. 2012. február 16-án nyugalmazott katonatisztek egy csoportja egy kritikus hangvételű levelet publikált a témában. Az elnök ezt követően a védelmi minisztert, valamint a haderőnemi vezérkari főnököket arra utasította, hogy fegyverezzék meg a csoport tagjait. A levelet végül visszavonták az írók, azonban a rio de janeirói Haditengerészeti Klub szervezésében egy árnyékbizottságot állítottak fel, melynek feladata a vizsgálóbizottság által nyilvánosságra hozandó jelentésben foglaltak tanulmányozása. A szervezkedés mögött álló vagy azt csak névtelenül támogató nagyszámú nyugállományú katonatiszt attól tart, hogy a bizottság a fegyveres erők valamennyi archívumában végezhet kutatásokat, valamint, hogy Rousseff elnök figyelmen kívül fogja hagyni a diktatúra utolsó éveiben elfogadott 1979-es amnesztiatörvényt – mely immáron az egyetlen hatályban lévő hasonló jogszabály a régióban⁵⁸ – és a diktatúra alatti tetteikért felelniük kell az elkövetőknek.

2.1. A brazil haditengerészet

A haderőnemek részletesebb bemutatását, bár sem technikailag, sem létszámában nem előzi meg a szárazföldi erőket, a 2008-as Nemzeti Védelmi Stratégiához hasonlóan a brazil haditengerészettel (*Marinha do Brasil, MB*) kezdem, hiszen ez az ország legrégebbi gyökerű haderőneme, és ahogy azt korábban

⁵⁴ GALANTE, Alexandre: Jobim dá posse ao primeiro Chefe do Estado-Maior Conjunto das Forças Armadas <http://www.forte.jor.br/tag/cheefe-do-estado-maior-conjunto-das-forcas-armadas/>, letöltve: 2014-05-19

⁵⁵ A Bizottság hivatalos weblapja: <http://www.cnv.gov.br>

⁵⁶ SADI, Andréia – LEMOS, Iara: Câmara aprova criação da Comissão da Verdade <http://g1.globo.com/politica/noticia/2011/09/camara-aprova-criacao-da-comissao-da-verdade.html>, letöltve: 2014-05-20

⁵⁷ FELLET, João: Câmara aprova Comissão da Verdade; entenda como órgão atuará http://www.bbc.co.uk/portuguese/noticias/2011/09/110921_comissao_verdade_qa_jf.shtml, letöltve: 2014-05-20

⁵⁸ Brazil only country that retains 1979 Amnesty law dictated by the military <http://en.mercopress.com/2011/03/28/brazil-only-country-that-retains-1979-amnesty-law-dictated-by-the-military>, letöltve: 2014-05-20

említettem, a hagyományoknak a mai napig még ilyen szinten is meghatározó szerepük van a mindennapokban. A történelmét a tengerparti fosztogatók ellen csónakokkal védekező katonák korszakáig visszavezető haditengerészet az évszázadok során hatalmas fejlődésen ment keresztül. Az általában a kiváltságos családok fiaiból álló, konzervatív és arisztokratikus tiszttal rendelkező haderőnem jelenleg, a haditengerészeti légierő (2.500 fős) és a tengerészgyalogság (15.000 fős) egységeit is beleszámítva, mintegy 59.000 főből áll. A kilenc körzetre⁵⁹ osztott haditengerészeti erők egyaránt felelnek az óceáni és folyami felségvizekért is.

Technikai felszereltsége között megtalálhatóak a brazil és a nagy nemzetközi hadiipari vállalatok fejlesztései is, a fontosabbakat említve:⁶⁰

- 4 darab *Tupi*, valamint 1 darab *Tikuana* osztályú tengeralattjáró;
- 1 darab *Clemenceau* osztályú repülőgép-hordozó (a Francia Haditengerészet *FNS Foch* repülőgép-hordozója, jelenleg *Sao Paulo* néven van rendszerben az MB zászlóshajójaként)⁶¹ melynek kapacitása: 15-18 darab *A-4 Skyhawk* harcászati vadászbombázó, 4-6 darab *SH-3D/SH-3A Sea King* tengeralattjáró-elhárító helikopter, 3 darab *AS-355F/AS-350BA Ecureuil* könnyű helikopter és 2 darab *AS-532 Cougar* többcélú helikopter,
- 3 darab romboló,
- 11 darab fregatt,
- 44 darab járőr és parti őrhajó;
- 6 darab aknaszedőhajó; valamint
- kételtű járművek és csapatszállító hajók.

A haditengerészeti légierő kilenc repülőszázadának haditechnikáját 68 darab helikopter és 12 darab repülőgép biztosítja. Az 1 zászlóaljnyi tengerészgyalogos egység a harc önálló megvívásához szükséges páncélos, tüzérségi és szállító (ideértve kételtű) technikával rendelkezik.⁶²

A haditengerészet erőteljes fejlesztésére a kilencvenes években került sor, a jelenlegi technika legnagyobb részét akkor szerezte be Brazília. Az ezredfordulóra lezajló technikai korszerűsítéssel párhuzamosan 2002-re megoldódott a haditengerészethez tartozó repülő technika működtetése is, mely Branco tábornok elnöksége ideje óta megoldatlan kérdés volt az üzemeltetési jogok kapcsán, s melyet közel négy évtizeden át megosztva – a forgószárnyas technikát a haditengerészet, a

⁵⁹ A parancsnokságok diszlokációja a következő: I. Rio de Janeiro, II. Salvador, III. Natal, IV. Belém, V. Rio Grande, VI. Ladario, VII. Brasilia, VIII. Sao Paulo, IX. Manaus. HACKETT (2013): p. 439.

⁶⁰ HACKETT (2013): p. 440-442.

⁶¹ A korábbi repülőgép-hordozót, a Colossus osztályú Minas Geraist (volt HMS Vengeance, Brit Haditengerészet) kivonták a rendszerből. A kezdeti Kínai érdeklődést követően, a nemzetközi szabályok ellenére még az eBay-t is megjáró hajó végül nem kelt el, így azt az indiai Alang hajóbontó üzemének értékesítették 2004-ben. São Paulo <http://www.globalsecurity.org/military/world/brazil/sao-paulo.htm>, <http://www.hms-vengeance.co.uk/general.htm>, letöltve: 2014-05-19

⁶² HACKETT (2013): p. 441.

merevszárnyasat a légierő pilótái – repülték. 2002 óta azonban valamennyi eszköz működtetését a haditengerészet vette át.⁶³

2.2. A brazil szárazföldi erők

A tradíciók fontosságát nem becs mérve, a legnagyobb és legjelentősebb, s egyben legbefolyásosabb haderőnemnek Brazíliában is a szárazföldi erők (*Exército Brasileiro, EB*) számítanak. Ez tükröződött a katonai diktatúra alatt az egyenruhások által betöltött vezető beosztások haderőnemi megoszlásán is, és ma is tükröződik többek között az első egyesített vezérkar főnök haderőnemi hovatartozásán is.

A kilencvenes években a rendfokozati struktúra torzulása kapcsán túl sok tábornokkal és főtiszttel rendelkező, ezáltal belső szervezeti problémákkal küzdő szárazföldi haderőnem, mely mindeközben döntő többségében képzetlen altisztekre támaszkodott a végrehajtó munka során, mára már jelentős strukturális és személyi reformokon esett át. A jelenleg hét katonai parancsnokságból és tizenkét katonai körzetből álló szervezet a hatályos Nemzeti Védelmi Stratégia értelmében számos átdiszlokációt hajtott végre az ország geostratégiai súlypontjainak ártérteleődése miatt elsősorban a határvidékek, valamint az Amazonas térségében.⁶⁴

A dandár alapon szerveződő – 70.000 sorkötelest is foglalkoztató – 190.000 fő szárazföldi erők fontosabb haditechnikai eszközei:⁶⁵

- 439 darab közepes harckocsi (348 db *Leopard 1A*, 91 db *M-60A3*);
- 152 darab könnyű harckocsi (*M-418/C*);
- 408 darab páncélozott felderítő jármű (*Cascavel*)
- 807 darab páncélozott szállító jármű;
- 1.805 darab tüzérségi löveg önjáró és vontatott, 70-155 mm; valamint
- 78 darab (többfunkciós - és szállító -) helikopter (32 db *AS-565 Panther*, 17 db *AS-550U2 Fennec*, 2 db *EC-725 Super Cougar*, 8 db *AS-532 Cougar*, 4 db *S-70A-36 Black Hawk*, 15 db *AS-350 LI Ecureuil*).

2.3. A brazil légierő

A hét légi körzetre osztott brazil légierő (*Força Aerea Brasileira, FAB*) jelenleg legfontosabb programja a *SIPAM (Sistema de Proteção da Amazônia)* név alatt futó „*Amazóniai Védelmi Rendszer*,” melynek célja a nevében is szereplő Amazonas-vidéken folyó illegális kábítószer-kereskedelem, valamint a szintén illegális fakitermelések és erdőégetések megakadályozása. A rendszer telepített és mobil földi radarokból, valamint *Embraer R-95B* és *Embraer R-99B* típusú légi megfigyelő egységekből áll, melyek a nap 24 órájában, folyamatosan monitorozzák a régiót.⁶⁶

⁶³ Brazilian Navy - Marinha do Brasil

<http://www.globalsecurity.org/military/world/brazil/navy.htm>, letöltve: 2014-05-19

⁶⁴ O'REILLY STERNBERG, Hilgard: „Manifest Destiny” and the Brazilian Amazon: A Backdrop to Contemporary Security and Development Issues

<http://sites.maxwell.syr.edu/CLAG/Yearbook1987/sternberg.pdf>, letöltve: 2014-05-19

⁶⁵ HACKETT (2013): p. 439.

⁶⁶ Sensoriamento Remoto <http://www.sipam.gov.br/content/view/40/53/>, letöltve: 2014-05-19

A 46 század állományában szolgáló 69 500 fős létszámú légierő az alábbi haditechnikával rendelkezik:⁶⁷

1) merevszárnyúak:

- 234 darab harci repülőgép (a meghatározó típusokat említve 12 db *F-2000 Mirage* vadászbombázó és 57 db *F-5E* ill. *F-5EM/FM Tiger II* harcászati vadászbombázó, 49 db *AMX* ill. *AMX-T* könnyű vadászbombázó),
- 199 darab (közepes - és könnyű -) szállító-repülőgép (a főbb típusok: 20 db *C-130E* ill. *C-130H Hercules*, 12 db *C-295M*, 53 db *EMB-110*, 20 db *EMB-120* ill. *EMB-120RT*),
- 270 darab felderítő- és megfigyelő repülőgép (a meghatározó típusok: 105 db *EMB-312 Tucano (T-27)* és 84 db *A-29A* ill. *A-29B Super Tucano*),
- 146 darab szállító- és légi üzemanyag-utántöltő repülőgép (22 db *KC-390*, 20 db *C-130 Hercules*);

2) forgószárnyúak:

- 9 darab harci helikopter (*Mi-35M Hind*),
- 82 darab szállító helikopter (a főbb típusok: 2 db *EC725 Super Cougar* nehéz szállító -, 10 db *AS332M Super Puma* és 16 db *UH-60L Black Hawk* közepes szállító -, 24 db *AS350B Ecureuil* és 24 db *Bell 205* könnyű szállító helikopter),

3. Kiberberbiztonság

A haderőnemek ismertetése mellett feltétlenül szót kell ejteni a 21. századi hadviselés egyik vitatott, de vitathatatlanul létező jelenségéről, a kibertérben elkövetett támadásokról. A 2008-as Nemzeti Védelmi Stratégiában, valamint a 2012-es Fehér Könyvben is kulcsfontosságú – és nem utolsósorban jelentős lemaradásokkal küzdő – terület a klasszikus védelmi képességektől eltérő, de a biztonsági és védelmi területtől, a honvédelemtől elválaszthatatlan szakterületet képvisel. A 2010-es években, Braziliában exponenciálisan megnőtt a hackertámadások száma a közigazgatás, az állami szektor, valamint egyes politikusok személyét érintően. A számítástechnikai eszközök (software és hardware) támadó szándékú felhasználása elleni védelem érdekében 2011-ben a brazil kormányzat *CDCiber* néven kibervédelmi központot hozott létre a haderőnemek szakirányú tevékenységének koordinálása érdekében. 2011 júniusában azonban a *LulzSec* nevű hacker csoport számos kormányzati és katonai oldalt támadott meg sikeresen, a *Fatal Error Crew* nevű formáció pedig szintén június folyamán több mint 1.000 katona személyes adatait tulajdonította el. Mindezek hatására a Rousseff-kabinet 2012 januárjában 3,3 millió USD-ért új anti-vírus rendszert, valamint új kibertámadás szimulátort vásárolt, mely 25 különböző támadási scenáriót tud kezelni párhuzamosan.⁶⁸

A fiaskót követően, 2012 februárjában *Antonio dos Santos Guerra Neto* dandártábornok, a *CDCiber* igazgatója megerősítette, hogy a meglévő és a jelenleg is fejlesztésben lévő képességek mind ez idáig elégtelennek bizonyultak, s a szervezet mindössze a „minimális” védelmi képességet tudja garantálni az

⁶⁷ HACKETT (2013): p. 441.

⁶⁸ HACKETT (2013): p. 426.

adatlopásokkal és a nagy volumenű kibertámadásokkal szemben.⁶⁹ 2011-ben, a központ fennállásának első évében az előző években regisztrált esetekhez képest háromszoros nagyságrendben, közel 400.000 támadást hajtottak végre a hackerek a *Computer Emergency Response Team* adatai szerint. A Rousseff-kormányzat – mely már felállásakor, Rousseff elnök beiktatásának napján elszenvedte első kibertámadását, mikor ismeretlenek leblokkolták az elnöki weboldalt – a 2012 júniusában megrendezett Rio+20 konferencia biztosítása érdekében, valamint már előre készülve a 2014-es FIFA Futball Világbajnokságra, majd a 2016-os Nyári Olimpiai Játékokra óriási erőfeszítéseket tett meg, így a Rio+20 problémamentesen tudott lezajlani.

Annak ellenére, hogy a megismert esetek alapján a brazil kormányzat és a szakértők egyhangú véleménye szerint az országnak nem kell más államok részéről érkező kibertámadásoktól vagy adatlopásoktól, illetve kémkedéstől tartania, a kritikus infrastruktúrák⁷⁰ – így elsősorban az óriás gátak és gátrendszerek, valamint az erőművek, az elektromos hálózat vagy a kőolaj és földgázvezetékek – kibervédelmet kiemelt feladatként kell, hogy szerepeljen Brazília védelmi prioritásai között.

4. Határvédelem: a „Zöld” és a „Kék Amazonas”

A korábban már említett feladatkeresés és a védelmi szférában megjelenő új területek fontos szereplői a kibertér mellett a Nemzeti Védelmi Stratégiában is előkelő helyen szereplő határvédelmi megfigyelő rendszerek. Ezek egyike az *Integrált Határmegfigyelő Rendszer*, a *SISFRON* (*Sistema Integrado de Monitoramento de Fronteiras*), mely az ország nyugati – a dokumentumban „Zöld Amazonas” néven megjelenő – határvidékét, az Amazonas folyó körzetét hivatott védeni. A radarállomásokból, műholdakból, valamint földi egységekből és UAV-kból álló rendszer üzemeltetési költségének fedezésére 10 évre mintegy 6,5 milliárd USD összeg került elkülönítésre. A tervek szerint a SISFRON összeköttetésben fog állni a jelenleg az Embraer ötven százalékos tulajdonában lévő *Atech*, védelmi és űrtechnológiai vállalat által tervezett másik megfigyelő rendszer, a Nemzeti Védelmi Stratégiában „Kék Amazonas” néven szereplő, az ország atlanti-partvidéki határszakaszának biztosításáért felelő *SisGAAz* (*Sistema de Gerenciamento da Amazônia Azul*) rendszerrel. E két rendszert teszi teljessé a *SISDABRA*, a *Brazil Légvédelmi Rendszer* (*Sistema de Defesa Aeroespacial Brasileiro*),⁷¹ melyben a légvédelmi tűzérzési eszközök a legmodernebb érzékelőkkel felszerelve, integrált logisztikai támogatással megerősítve védik az ország légterét.

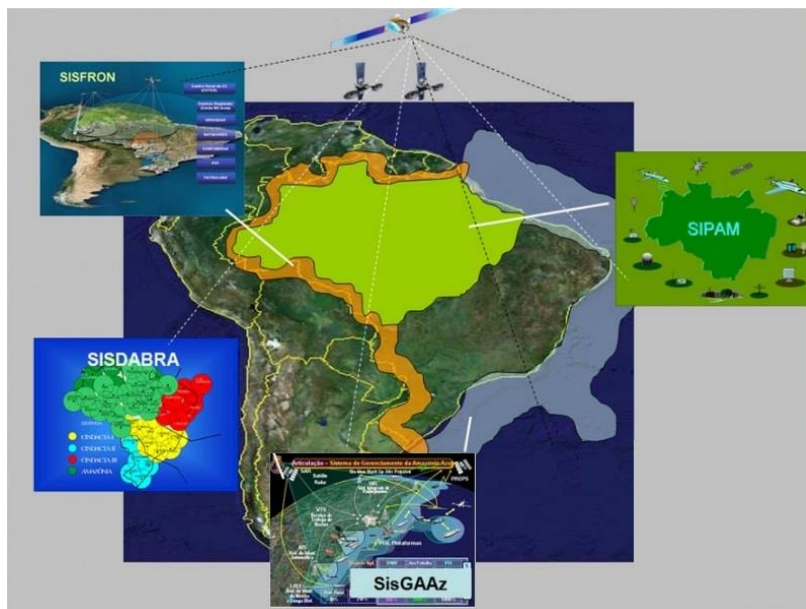
A három rendszer kiépülésével a brazil fegyveres erők képesek lesznek a biztonsági helyzet folyamatos kontrolljára, a begyűjtött információk alapján pedig – a szárazföldi és haditengerészeti alakulatok diszlokációjának köszönhetően – rendkívül gyorsan fel tudnak lépni az egyre nagyobb méreteket öltő fegyver- és

⁶⁹ DE SÁ, Nelson: CDCIBER - Centro de Defesa Cibernética Inicia em Junho <http://www.defesanet.com.br/cyberwar/noticia/5954/CDCiber---Centro-de-Defesa-Cibernetica-inicia-em-Junho->, letöltve: 2014-05-19

⁷⁰ SCHMITT, Michael N. [szerk.]: *Tallinn Manual on the International Law Applicable to Cyber Warfare*, Cambridge University Press, New York, USA, 2013, p.182-185.

⁷¹ http://export.gov/brazil/static/CC_BR_DoingBusiness_CCG_PDF_Chap4_Defense_Latest_eg_br_062845.pdf, letöltve: 2014-08-22

drogkereskedelem ellen.⁷² Ezt a célt szolgálja a 2011 augusztusában első alkalommal végrehajtott *Ágata-hadművelet* is, mely összhaderőnemi szinten lép fel elsősorban a drogsempészet ellen. A 2013. május 18-án megkezdődő, jelenleg hetedik alkalommal megindított művelet – mely egyben mind ez ideig Brazília legnagyobb mozgósítása is – 25.000 katoná, valamint a szövetségi rendőrség, az autópálya-felügyelet és egyéb kormánysszervek részvételével, Brazília teljes határszakaszát lefedi.⁷³ Az akció sikerességét bizonyítja, hogy az első három Ágata-hadművelet folyamán 115 tonna kokaint és marihuánát foglaltak le az alakulatok, tizennégyszer többet, mint 2011 első felében, a műveletek megkezdése előtt.⁷⁴



2. számú ábra: Brazília védelmi rendszerei⁷⁵

A fegyveres erők alkalmazásának szintere alapján szintén ezen alfejezethez tartozó témakör a hadsereg hazai alkalmazása. 2012 júniusában a szárazföldi erők befejezték Rio de Janeiro *Alemao* és *Penha* faveláinak megszállását, feladatukat átadták a rendőrség kötelékébe tartozó *Béketeremtő Rendőri Egységnek* (*Unidade de Polícia Pacificadora*). A 2010 novembere óta tartó műveletben a hadsereg *Força de Pacificação*, azaz „*Rendteremtő Erő*” nevű alakulata teljesített szolgálatot azzal a céllal, hogy felszámolja a szervezett bűnözés és a félkatonai szervezetek hálózatát.⁷⁶

⁷² HACKETT (2013): p. 426.

⁷³ <http://www.operacoes.defesa.mil.br/web/guest/agata7;jsessionid=98B3B2C367C6ED9C4BAC2BA6A0CB1D21.lrl1>, letöltve: 2014-05-21

⁷⁴ HACKETT (2013): p. 426.

⁷⁵ Livro Branco de Defesa Nacional alapján <https://www.defesa.gov.br/arquivos/2012/mes07/lbdn.pdf>, letöltve: 2014-05-21

⁷⁶ MONKEN, Mario Hugo: Exército divulga balanço final da ocupação no Alemão e na Penha <http://ultimosegundo.ig.com.br/brasil/rj/2012-07-10/exercito-divulga-balanco-final-sobre-ocupacao-no-alemao-e-na-penha.html>, letöltve: 2014-05-21

5. A brazil védelmi ipar: együttműködés és modernizáció

Egy adott ország katonai képességeinek teljes körű elemzéséhez nemcsak a haderő szervezeti felépítése, valamint a rendelkezésére álló technikai- és humán erőforrások ismertetése tartozik hozzá, hanem értékelni kell a haderőt ellátó védelmi ipar lehetőségeit is.

Annak ellenére, hogy a gazdasági világválság hatásai kevésbé voltak érezhetőek Latin-Amerikában (számottevő mértékben köszönhetően a régió országai pénzügyi megszorító intézkedéseinek), az államok védelmi célú költségvetéseinek összesített mértéke a GDP százalékában a 2011-es adatokat vizsgálva csökkenést jelentett a korábbi évekhez képest, 1,2 százalékos értékkel negatív rekordot állítva fel az utolsó tíz év adatait tekintve.⁷⁷ Az alacsony szintű védelmi költségvetés az 1990-es évek közepe óta nem tette lehetővé az elavult eszközök cseréjét vagy modernizációját, valamint akadályozta a védelmi ipar fejlesztését és bővítését is. A haditechnikai fejlesztések szükségessége, a regionális gazdasági befektetésekben rejlő lehetőségek, valamint az ipar diverzifikálásának követelménye azonban az ezredfordulót követő évtized végére egyfajta vérpezsdítő hatásként jelentős mértékű változásokat indukált. A brazil kormányzat deklarált politikájává tette a haditechnikai célú kutatások finanszírozásának kibővítését, valamint a nemzetközi együttműködésen és tudáscserén alapuló fejlesztések támogatásának növelését, egyértelműen favorizálva az ilyen forrásból származó vásárlásokat a külföldi cégek importtermékeinek beszerzésével szemben.

Felismerve a brazil védelmi fejlesztésekben – elsősorban azok volumenében és szofisztikáltságában – rejlő lehetőségeket, számos ország haditechnikai cége és maguk az adott államok is hathatós lobbiszerű tevékenységbe kezdtek egy-egy nagyobb volumenű projekt megszerzése érdekében, több esetben helyi fiókirodák, kutatóbázisok nyitásával, brazil haditechnikai cégek részvényakvizíciójával vagy részesedés vásárlásával. A külföldi cégek érdeklődését tovább erősítette, hogy Brazília titoktartási megállapodás aláírásával garantálta, hogy nem osztja meg az általa megismert technológiákat harmadik féllel.

A tudáscsere közbeiktatásával végrehajtott beszerzések egyik eklatáns példája a Franciaországgal kötött megállapodás a hagyományos és a nukleáris meghajtású tengeralattjárók építése terén. Nem hagyható figyelmen kívül a francia *Aérospatiale-Matra Missiles* (az *EADS* leányvállalata), az olasz *Alenia Marconi Systems* (a *Finmeccanica* leányvállalata) valamint a brit *Matra BAe Dynamics* (a *BAE Systems* leányvállalata) fúziója által 2001 decemberében létrejött, rakétarendszerekkel foglalkozó *MBDA*, illetve a brazil *Avibras Indústria Aeroespacial* és a *Mectron-Engenharia* cégek közötti 40 millió USD értékű *MM40 Block I Exocet* felújítási és karbantartási program.

A pilótánélküli repülőgépek piacán a brazil *AEL Sistemas* és a szintén hazai *Embraer Defesa e Segurança* által létrehozott *Harpia Sistemas* a *Hermes 450* kifejlesztésére, gyártására és támogatására nyert koncessziót. Szintén az *AEL Sistemas* lett a beszállítója az *Embraer Super Tucano* és *KC-390* programjainak az izraeli *Elisra Electronic Systems*-zel együttműködve a légierő *AMX*

⁷⁷ HACKETT (2013): p. 419.

vadászbombázóinak 2013–2017 közötti modernizációja kapcsán. Emellett a projektben zavaró berendezések beszerelése kapcsán ugyancsak szerepet kapott a szintén izraeli *Rafael Advanced Defense Systems*, amely 2012 áprilisában 40 százalékos részesedést szerzett a brazil *Gespi Aeronautics*-ban.

A BRICS-hez csatlakozó Dél-afrikai Köztársaság a *Denel Dynamics* révén a brazil *Mectron-Engenharia*, *Avibras Indústria Aeroespacial* és az *Opto Electronics* cégekkel közösen egy 120 millió USD volumenű kutatási és fejlesztési projektben kapott szerepet 2007-től kezdődően az A-Darter ötödik generációs levegő-levegő rakéták gyártásában.

Mindezek mellett a védelmi miniszter 2012. évi látogatásai során Indiában a Scorpene tengeralattjárók gyártása, karbantartása és kiképzési feladatok kapcsán folytatott tárgyalásokat, Olaszországban pedig a PROSUPER haditengerészeti fejlesztő programban való együttműködésről egyeztetett *Giampaolo Di Paola* védelmi miniszterrel.

A nemzetközi haditechnikai együttműködések mellett Brazília különösen hangsúlyos figyelmet fordít a regionális kooperációkra, egyrészt a szövetségi rendszerben meglévő vezető szerepének biztosítása, erősítése érdekében, másrészt pedig, mert regionális piacot kíván teremteni haditechnikai termékei számára a gyártások hosszú távú rentábilissá tétele érdekében. 2012 januárjában Brazília és Kolumbia védelmi ipari és kiképzési megállapodást írt alá egy bizottság felállításával egybekötve, mely feladata feltérképezni az együttműködés potenciális lehetőségeit a páncélozott járművek, a kiberbiztonság és az UAV-k területén, valamint célul tűzték ki egy part menti őrhajó kifejlesztését 2015-ig, májusban pedig további négy PAF-L könnyű part menti őrhajó vásárlásáról írtak alá megállapodást. Szintén 2012 januárjában kezdődtek meg a tárgyalások Kuba és Brazília között a védelmi ipari és aviatikai tárgyalások, melyek első szakaszaként kiképzési csereprogramokat indított be a két ország.

A regionális piacszerző tevékenység sikerességének egyik példája Paraguay 2012 februárjában tett bejelentése, miszerint az Embraer EMB-314 Super Tucano könnyű támadó repülőgépekből álló flottát kíván beszerezni. A további szorosabb kooperáció érdekében pedig 2012 áprilisában Argentínával került aláírásra megállapodás a *Mechanizmus a Stratégiai Párbeszédért (MDPEVM)* nevet viselő együttműködési program beindításáról.

Két projekt azonban minden többi felülmúló jelentőséggel rendelkezik mind nemzeti, mind regionális, illetve szövetségi szinten is. Az egyik ilyen a KC-390,⁷⁸ illetve az EMB-314 Super Tucano⁷⁹ programok, melyek Brazília részére remek

⁷⁸ A tervek szerint 2014-ben elkészülő KC-390 repülőgépből előzetesen 60 darabra érkezett külföldi megrendelés Argentína, Chile, Csehország, Kolumbia, valamint Portugália részéről. TRIMBLE, Stephen: LAAD: Embraer expects first operational KC-390 buyer in 2014 <http://www.flightglobal.com/news/articles/laad-embraer-expects-first-operational-kc-390-buyer-in-2014-384442/>, letöltve: 2014-05-21

⁷⁹ Az EMB-314 Super Tucano típust tíz, jelentős részben afrikai ország rendelte meg mindeztáig: Angola, Burkina Faso, Chile, Dominikai Köztársaság, Ecuador, Guatemala, Indonézia, Kolumbia, Mauritánia valamint Szenegál. Super Tucano Counter-Insurgency Plane Makes Inroads Into Africa <http://www.defenseindustrydaily.com/super-tucano->

alkalmat adnak a regionális felvevőpiac és kooperáció kialakítására, a régió kisebb védelmi iparral rendelkező államainak pedig lehetőséget biztosítanak a megmérettetésre a nemzetközi szinten, átlépve nemzeti kereteiken. Összességében véve pedig az együttes erőfeszítések által a régió erőteljesebben jelenhet meg és veheti ki részét a világ hadiiparának tevékenységéből. A KC-390 program például a környező országokat a gyártás különböző fázisaiba vonja be. Ennek érdekében 2011 áprilisában Brazília és Argentína szerződést kötött a repülőgép együttes gyártásáról, brazil vezetés mellett. Az argentin *FAdE* cég gyártósort épít és számos rész önálló gyártásába kezd, csakúgy, mint Chile és Kolumbia. Egy évvel az eredeti megállapodás megkötését követően a brazil és argentin vezetés az együttműködés kibővítéséről döntött, melynek keretében az izraeli Elbit Systems által kifejlesztett UAV-k közös gyártását fogják megkezdeni. Argentína emellett szintén kezdeményezte, hogy Brazília – a Dél-afrikai Köztársasággal közösen – modernizálja *MM-38* és *MM-40 Exocet* rakétáit, hogy azok tovább maradjassanak rendszerben, valamint lépéseket tett az olasz *Ivecó*val kooperációban gyártott *Guaraní* páncélozott szállító harcjárművek leszállításának felgyorsítása érdekében. A további és a korábbiaknál szélesebb körű együttműködésre ad lehetőséget az UNASUL I program, mely UAV-k közös gyártását, valamint a pilóták képzésének egységesítését tűzte ki célul a kontinensen.⁸⁰

A másik, s egyben talán legnagyobb volumenű program, mely már túllép a regionális határokon: az *FX2* program, ami Brazília vadászgépeinek modernizációját hivatott véghezvinni. Az eredetileg 36 vadászgép vásárlásáról szóló tervek az évek és a tárgyalások előre haladtával szakértők szerint a megrendelés véglegesítésekor akár a 100 gépet is elérhetik. A tender érthető módon több nagy nemzetközi repülőgépgyártó cég figyelmét is felkeltette, így versenyben van a francia *Dassault Rafale*, a svéd *Saab Gripen NG*, illetve az amerikai *Boeing F/A-18 E/F Super Hornet*. A nagy érdeklődés természetes, hiszen már az eredeti, „mindössze” 36 gépre szóló verzió is mintegy 4-9 milliárd USD nagyságrendet tesz ki, az összeg azonban duplán számítható, ha hozzávesszük a vételt követő alkatrészbeszerzéseket, a hosszú távú karbantartást, valamint az egyéb kiegészítő szerződéseket. A kezdetben sokak által favorizált Dassault érdekében az akkori francia elnök, *Nicolas Sarkozy* is erősen lobbizott, a leköszönő Lula-kormány azonban már nem írt alá megállapodást. A felálló Rouseff-kabinet pedig előről kezdte a tárgyalásokat mindhárom érdeklődővel, annak érdekében, hogy a tudástranszfer minél nagyobb szerepet kaphasson, és az ügylet ne csak technikai értelemben járuljon hozzá Brazília védelmi képességeinek növeléséhez, hanem tudományos-technológiai szinten is. Szintén a legmagasabb szinteken lobbizott a szerződés megkötéséért az Egyesült Államok: *Hillary Clinton* volt külügyminiszter és *Leon Panetta* volt védelmi miniszter mellett maga Barack Obama elnök is harcba szállt. A 2012 áprilisában Brazíliába látogató Panetta megerősítette, hogy az Egyesült Államok kész jelentős mértékű technológiai transzferre is az üzlet megkötése érdekében, melyet kizárólag a legszorosabb szövetségeseiknek tartanak fenn. A kormányzati lobbival mellett maga a Boeing cég is jelentős lépéseket tett: 2011 októberében irodát nyitott São Paulóban, majd következő év márciusában két megállapodást is kötött

counter-insurgency-plane-makes-inroads-into-africa-07348/ letöltve: 2014-05-21,
Guatemala and Senegal order EMB-314 / A-29 Super Tucano aircraft from Brazil
<http://defenseupdates.blogspot.hu/2013/04/guatemala-and-senegal-order-emb-314-29.html>, letöltve: 2014-05-21

⁸⁰ HACKETT (2013): p. 424.

aviatikai fejlesztésekről az Elbit Systems brazil leányvállalatával, az AEL Sistemasszal. Panetta áprilisi látogatásának alkalmával pedig bejelentette, hogy együttműködik az Embraerrel a légi biztonság, a hatékonyság és a működtetési költségek kutatása területén, melyek érdekében *Boeing Research and Technology – Brazil* kutatóközpontot létesít szintén Sao Paolóban. 2012 májusában a Boeing, az F/A-18E/F egyik beszállítójával, a *Northrop Grumman*nal közösen együttműködési megállapodást írt alá a brazil *RCS Precision Machining & Maintenance*-szel és a *GNS Industry & Trade*-del. Júniusban pedig az Embraerrel kötött megegyezést a meglévő tapasztalatok cseréjére a KC-390 szállító repülőgép fejlesztésének, marketingjének és árusításának tekintetében.⁸¹

Felismerve a technológia iránti felfokozott brazil érdeklődést, a svéd tulajdonú *Saab Swedish-Brazilian Centre of Research and Innovation* néven már 2011 májusában kutatóközpontot létesített Sao Bernardo de Campóban. 2012 márciusában pedig kibővítette már meglévő megállapodásait az AEL Sistemasszal a Gripen repülőgépek támogatásának területén, májusban pedig 15 százalékos tulajdonrészt szerzett az *Akaer* brazil tervező cégben, ötvenyi közös munkát követően a *Gripen NG* tervezésén.

Annak ellenére azonban, hogy Celso Amorim brazil védelmi miniszter 2011 szeptemberében bejelentette, hogy Brazíliának legfőbb érdekében áll a minél előbbi döntés, az előregedő vadászgépeinek cseréje, az ország gazdaságának már említett lelassulása miatt 2012 közepén Brazília újra a végső döntés elhalasztását jelentette be. A gazdasági megfontolások mellett ismételten külön is kiemelte, hogy a beruházás nemcsak egy modernizációs program, hanem egyben az ország légijármű iparának jövőjét is nagyban meghatározó lépés, melynek elengedhetetlen része a megfelelő szintű technológiai transzfer.

A korábban már részletesen is tárgyalt Nemzeti Védelmi Stratégiának másik fontos részét képező tengeralattjáró program a légierő modernizációja mellett mind a pénzügyi, mind a haditechnikai megfontolások, mind pedig az erőketítő képesség növelésének tekintetében rendkívüli jelentőséggel bír. A stratégiában prioritásként szereplő nukleáris meghajtású tengeralattjárók építésére és üzemeltetésére vonatkozó célok, azaz a *PROSUB* program – a 2012. évre haditechnikai beszerzésekre biztosított költségvetés nagy részét, mintegy 1,3 milliárd USD-t emésztett fel. A Franciaországgal még 2008-ban kötött megállapodás egy darab nukleáris és négy darab hagyományos meghajtású tengeralattjáró megépítését tartalmazta a francia DCNS vállalattal közösen. 2012. július 6-án ünnepélyes keretek között végül megindult a nukleáris hajtású változat tervezése Sao Paolóban. A 80 százalékan brazil készítésű, a tervek szerint 2023-ban szolgálatba álló tengeralattjáró tervezési munkálataiba, valamint annak nem nukleáris részeinek elkészítésében vesz részt a DCNS. 2012 februárjában a brazil fél bejelentette, hogy kifejlesztette a nukleáris meghajtó berendezést (*Uranium Hexafluoride Production Unit, USEXA*). A program fontosságát jól szemlélteti, hogy a *PROSUB* volt azon kevés projektek egyike, melyek költségvetési fedezete kivételt képezett a bevezetett gazdasági megszorítások és a minisztériumok kötelező tartalékképzése alól.⁸² Azonban annak ellenére, hogy 2012-ben a védelmi tárcát mintegy 1,8 milliárd USD

⁸¹ HACKETT (2013): p. 422.

⁸² HACKETT (2013): p. 425.

zárolására kötelezték, az év júniusában a Növekedés Gyorsítási Program égisze alatt mintegy 0,83 milliárd USD keretösszeget kapott, hogy stimulálni tudja a gazdaság egyik motorjának tartott védelmi ipart. A közel 1 milliárd USD forrásként szolgált 4.170 szállító jármű (511 millió USD), valamint 40 kétéltű Guaraní (186 millió USD), és 30 Astros 2020 (134 millió USD) beszerzésére. A direkt pénzügyi allokáció mellett a törvényhozás további indirekt eszközökkel – különböző ösztönzőkkel és adókedvezményekkel – is segítette a hadiipar fellendülését: többek között a *Különleges Adózási Rendszer a Védelmi Ipar Számára (Regime Especial Tributário para a Indústria de Defesa)* nevet viselő kezdeményezéssel, mely a „stratégiai hadiipari vállalatok”⁸³ számára három meghatározó adónem megfizetése alól adott felmentést.⁸⁴ A védelmi költségvetés 2010 óta tartó zsugorodása azonban az adókedvezmények és az erőteljes nemzetközi összefogások ellenére is éreztetik hatásukat a védelmi tervezés haditechnikai szegmensében, így 2010 végén a védelmi minisztérium összeállította a *Védelmi koordinációs és felszerelési tervet (Plano de Articulação e Equipamentos de Defesa)* mely 2031-ig szabályozza a beszerzések prioritásait.⁸⁵ A tervet kidolgozásának ötletét azt követően jelentette be a kormányzat, hogy Celso Amorim védelmi miniszter 2012 áprilisában a Szenátus előtt arról beszélt: az ország védelmi költségvetésének el kellene érnie a BRICS országok GDP arányában számított védelmi büdzséinek átlagát, ami jelenleg a brazil 1,4 százalékot több mint tíz százalékkal meghaladva 2,4 százalékon áll.⁸⁶

A fentiekben már részletesebben ismertetett beszerzési programok mellett a tervet több nagyszabású haditechnikai fejlesztést is tartalmaz, mint a 2012-ben jóváhagyott SisGAAZ és SISFRON megfigyelő rendszerek vagy a már említett PROSUPER program, melyben öt óceáni járőrhajó, öt fregatt és egy logisztikai támogató hajó hazai megépítése szerepelt. Ez utóbbi program azonban a pénzügyi források elégtelensége miatt már 2011 elején átmenetileg felfüggesztésre került, mindössze három óceáni járőrhajó került beszerzésre a BAE Systemstől 2012 második felében, mintegy 199 millió USD értékben.⁸⁷

A brazil hadiipar növekedése tehát csakúgy, mint bárhol máshol a világon, az ország gazdasági teljesítőképességén múlik, valamint azon, hogy a latin-amerikai állam politikai vezetése mennyire tartja fontosnak és nélkülözhetetlennek a legmodernebb védelmi technológiák és technikai eszközök beszerzését az ország nemzetközi hatalmi pozícióinak megtartása, illetve lehetőség szerinti növelése érdekében. A regionális biztonsági helyzet nyugodt és stabil volta, valamint a gazdaság lelassulása azonban mind ellene hatnak a brazil védelmi ipart prioritásként kezelni próbáló erőfeszítéseknek. Az egyfajta ördögi körként is értelmezhető jelenlegi felállásból való kitörésre, véleményem szerint abban az esetben fennállhat a lehetőség, amennyiben a brazil vezetés folytatja eddigi szövetséges kereső politikáját, nemcsak a kontinensen, hanem elsősorban a fejlődő országok és a

⁸³ A stratégiai fontosságú vállalatok további megkötése volt, hogy az adminisztratív vállalati elemeknek Brazíliában kell lenniük, valamint a szavazati joggal rendelkező részvények több mint kétharmada brazil tulajdonban kell, hogy álljon. E kitételeknek jelenleg 186 vállalat felel meg. HACKETT (2013): p. 427.

⁸⁴ A gyártó által fizetett adónemek, a Pis/Pasep és a Cofins, valamint a terméket terhelő IPI alól felmentést. HACKETT (2013): p. 427.

⁸⁵ HACKETT (2013): p. 427-428.

⁸⁶ Oroszország: 3,9 %, India 2,5 %, Kína 2,0 %, Dél-afrikai Köztársaság 1,3 %.
<http://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS>, letöltve: 2014-05-20

⁸⁷ HACKETT (2013): p. 429.

harmadik világ államai között, és fizetőképes keresletet tud teremteni hadiipari termékeinek, mellyel a védelmi ipari szektor már nem a brazil gazdaság lendületének kihasználója, hanem annak egyik katalizátora lehet.

A számok pedig éppen ezt a tendenciát támasztják alá: a brazil védelmi ipar egyik zászlóshajójának számító *Embraer* repülőgépgyár 2009-ről a rá következő évre 200 millió USD-s emelkedést elérve, 346 millió dolláros nyereség realizálása mellett, másfélszeresére növelte éves bevételét s ezzel a SIPRI a világ 100 legnagyobb forgalmú védelmi ipari cégeit összesítő listáján 2010-es debütálása után a 95. helyen állt, 2011-ben már a 81. helyre lépett előre.⁸⁸ Az *Embraer* mellett az országban az *Aerospace & Defense News* adatbázisa szerint még másik 70 cég – köztük legjelentősebbekként az *Avibrás*, a *Helibrás*, az *IMBEL*, a *Mectron*, a *Taurus*, az *Agrale*, a *CBC*, az *INACE* és az *EMGEPRON* – szállít a brazil haderő részére és külföldre egyaránt.⁸⁹ Mindemellett a Brazil Honvédelmi Minisztérium több száz beszállítója között természetesen olyan államok is szerepelnek a hazai cégek mellett, mint az Egyesült Államok, Franciaország, Németország, Olaszország, az Egyesült Királyság, Izrael valamint Oroszország.⁹⁰

6. Következtetések

A nemzetközi kapcsolatrendszer mellett egy állam hatalmi pozíciójának megítélésében kiemelt szerepe van az adott ország fegyveres erejének. A történelem folyamán egy állam súlyának meghatározásában mindig is kulcsszerepet játszott a rendelkezésére álló haderő milyensége, a hódítás és a szuverenitás védelmének képessége. Az alapvető önvédelmi szükséglet mellett azonban valódi hatalomként csak azokat az országokat ismerték el szomszédai, amelyek e képességen felül elégséges erőforrással rendelkeztek ahhoz, hogy egy támadásra is képes haderőt tartsanak fent. Ez a megállapítás különösen akkor volt igaz, ha a katonai erőt távoli területeken folytatott háborúk során is hatékonyan tudták alkalmazni. Az évszázadok során ez a fajta szemléletmód csak részben változott. A korszerűen felszerelt és sokoldalúan alkalmazható haditechnikai eszközökkel, valamint jól kiképzett és éles helyzetben is kipróbált katonákkal rendelkező hadsereg napjainkban is a hatalmi pozíció fokmérője.

A kormányzati dokumentumok alapján elemzett brazil védelmi szféra jelenére és jövőjére vonatkozó stratégiai elgondolások, valamint a haderőnemek, a rendszeresített és a beszerzés illetve gyártás alatt álló haditechnikai eszközök, különösen a *brazil fegyveres erők erőkitetők képességének növelését* célzó haditechnikai fejlesztések tovább erősítik Brazília nagyhatalmi ambícióinak elérését. A latin-amerikai ország a Nemzeti Védelmi Stratégiában deklarálta, hogy nem rendelkezik ellenségképpel, a régió országai közül egyikre se tekint ellenséges szándékkal. Emellett számos dokumentumban és nyilatkozatban állt ki a mindenkori

⁸⁸ A teljes képhez hozzátartozik azonban, hogy annak ellenére, hogy a 17.270 főt foglalkoztató cég 14 helyet javított, 860 millió USD-s 2010-es fegyvereladási bevétel után 2011-ben már csak 670 millió USD-t tudott realizálni, ami azonban teljes bevételének mindössze 15 százaléka. <http://www.sipri.org/research/armaments/production/Top100>, letöltve: 2014-05-25

⁸⁹ http://www.asdsources.com/source_advancesearch2.asp?Country=Brazil, letöltve: 2014-05-25

⁹⁰ <http://www.cebw.org/EN/5,Suppliers.aspx>, letöltve: 2014-05-31

brazil vezetés a lehetséges nézeteltérések békés rendezése mellett. Kormányzati szintről mindössze egy, azóta sokszor idézett nyilatkozat során történt utalás Celso Amorim védelmi miniszter részéről egy esetleges támadásról, feltételezhetően a régió kívülről. A mind a képességbővítés szintjén, mind pedig a befektetett források nagyságrendje alapján rendkívül jelentősnek mondható fejlesztések tehát nem háborús célokat szolgálnak, hanem *közvetett eszközei Brazília nagyhatalmi pozíciója kivívásának*. A békefenntartó műveletekben rendkívül széles körű tapasztalatokkal rendelkező ország a felvázolt és részben már be is indult képességbővítéssel az anyaországtól távolabb eső területeken, szélesebb spektrumot lefedő feladatok ellátására lesz alkalmas. Ez a képesség pedig csak limitált számú hatalomnak áll rendelkezésére, így amellet, hogy ezáltal Brazília a világ távolabbi szegleteiben is képessé válik érdekeinek védelmére, illetve érvényesítésére, a fejlesztések *presztízs-növelő hatással* is rendelkeznek.

A korábban elemzett katonai fejlesztési programok alapján felálló haderő tehát a nemzetközi kapcsolatrendszer kiegészítve, azt erősítve olyan helyzetet tud teremteni, melyben egy erős gazdasággal és folyamatosan javuló körülmények között élő lakossággal rendelkező ország egy olyan stabil növekedési pályára tud lépni, mely megkérdőjelezhetetlenné teszi Brazília nagyhatalmi státuszának jogosságát.

Felhasznált irodalom

- BESENYŐ, János: Növekvő brazil érdeklődés Afrikában - Honvédelmi Minisztérium honlapján (2010.07.12.)
http://www.regiment.hu/hirek/kulfoldi_hirek/novekvo_brazil_erdeklodes_afrikaban
- BRICK, Eduardo Siqueira: Qual é o Plano de Articulação e Equipamentos de Defesa (PAED) que o Brasil necessita?
http://www.defesa.uff.br/images/Textos/Artigos/Artigo_PAED.pdf
- CLAUSEWITZ, Carl von: A háborúról, Veszprém, Göttinger Kiadó, 1999
- DE SÁ, Nelson: CDCIBER - Centro de Defesa Cibernética Inicia em Junho
<http://www.defesanet.com.br/cyberwar/noticia/5954/CDCiber---Centro-de-Defesa-Cibernetica-inicia-em-Junho->
- FAUSTO, Boris: Brazília rövid története, Equinter, Budapest, 2011
- FELLET, João: Câmara aprova Comissão da Verdade; entenda como órgão atuará
http://www.bbc.co.uk/portuguese/noticias/2011/09/110921_comissao_verdade_qa_jf.shtml
- GALANTE, Alexandre: Jobim dá posse ao primeiro Chefe do Estado-Maior Conjunto das Forças Armadas <http://www.forte.jor.br/tag/chefe-do-estado-maior-conjunto-das-forcas-armadas>
- GAZDAG Ferenc [szerk.]: Biztonságpolitika, Stratégiai Védelmi Kutató Hivatal, Budapest, 2001, http://www.opanal.org/OPA_EM.html#UaNU35xmN8A
- HACKETT, James [szerk.]: The Military Balance 2011, London, Egyesült Királyság, Routledge, 2011
- HACKETT, James [szerk.]: The Military Balance 2013, London, Egyesült Királyság, Routledge, 2013

- ISHMAEL, Odeen: UNASUR Advances Defence Transparency and Energy Integration http://www.guyanajournal.com/UNASUR_Defense_Transparency_Odeen_Ishmael.html
- LUTES, Charles D. - HAYS, Peter L. - MANZO, Vincent A. - YAMBRICK, Lisa M. - BUNN, M. Elaine [szerk.]: Toward a Theory of Spacepower, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, Washington DC, USA, 2011
- MANWARING, Max G. - FISHMAN, Andrew: Brazil's Security Strategy and Defense Doctrine, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, PA, USA, 2011 <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubID=1049>
- MONKEN, Mario Hugo: Exército divulga balanço final da ocupação no Alemão e na Penha <http://ultimosegundo.ig.com.br/brasil/rj/2012-07-10/exercito-divulga-balanco-final-sobre-ocupacao-no-alemao-e-na-penha.html>
- O'REILLY STERNBERG, Hilgard: „Manifest Destiny” and the Brazilian Amazon: A Backdrop to Contemporary Security and Development Issues <http://sites.maxwell.syr.edu/CLAG/Yearbook1987/sternberg.pdf>
- PANDIT, Rajat: India becomes 6th nation to join elite nuclear submarine club http://articles.timesofindia.indiatimes.com/2012-01-24/india/30658507_1_nuclear-submarine-extensive-sea-trials-ins-chakra
- SADI, Andréia – LEMOS, Iara: Câmara aprova criação da Comissão da Verdade <http://g1.globo.com/politica/noticia/2011/09/camara-aprova-criacao-da-comissao-da-verdade.html>
- SCHMITT, Michael N. [szerk.]: Tallinn Manual on the International Law Applicable to Cyber Warfare, Cambridge University Press, New York, USA, 2013
- THAUMATURGO VERGUEIRO, Luiz Fabricio: Brazilian Security Structure, Federation of American Scientists, 2008 <http://www.fas.org/irp/world/brazil/fabrverg.pdf>
- TRIMBLE, Stephen: LAAD: Embraer expects first operational KC-390 buyer in 2014 <http://www.flightglobal.com/news/articles/laad-embraer-expects-first-operational-kc-390-buyer-in-2014-384442>
- Biokálózkodás Brazíliában <http://www.egeszsegkalauz.hu/friss-hirek/biokalozkodas-braziliaban-106589.html>
- Brazil needs to invest in defense as other Brics, Amorim says <http://www12.senado.gov.br/internacional/en/2012/brazil-needs-to-invest-in-defense-like-other-brics-amorim-says>
- Brazil only country that retains 1979 Amnesty law dictated by the military <http://en.mercopress.com/2011/03/28/brazil-only-country-that-retains-1979-amnesty-law-dictated-by-the-military>
- Brazilian Minister of Defense: "We are going to increase our resources for national defense" <http://www.sldinfo.com/the-brazilian-minister-of-defense-%E2%80%9Cwe-are-going-to-increase-our-resources-for-national-defense%E2%80%9D>
- Brazilian Navy - Marinha do Brasil <http://www.globalsecurity.org/military/world/brazil/navy.htm>
- Countries Ranked by Military Strength (2013) <http://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>

- Guatemala and Senegal order EMB-314 / A-29 Super Tucano aircraft from Brazil
<http://defenseupdates.blogspot.hu/2013/04/guatemala-and-senegal-order-emb-314-29.html>
- Leon Panetta Fast Facts <http://edition.cnn.com/2013/02/25/us/leon-panetta-fast-facts>
- Livro Branco de Defesa Nacional
<https://www.defesa.gov.br/arquivos/2012/mes07/lbdn.pdf>
- National Strategy of Defense
http://www.defesa.gov.br/projetosweb/estrategia/arquivos/estrategia_defesa_nacional_ingles.pdf
- São Paulo <http://www.globalsecurity.org/military/world/brazil/sao-paulo.htm>,
<http://www.hms-vengeance.co.uk/general.htm>
- Sensoriamento Remoto <http://www.sipam.gov.br/content/view/40/53>
- Statement by H. E. Dilma Rousseff, President of The Federative Republic of Brazil, at the Opening of the General Debate of the 66th Session of the United Nations General Assembly, New York, 2011. september 21.
http://gadebate.un.org/sites/default/files/gastatements/66/BR_en_0.pdf
- Super Tucano Counter-Insurgency Plane Makes Inroads Into Africa
<http://www.defenseindustrydaily.com/super-tucano-counter-insurgency-plane-makes-inroads-into-africa-07348>
- The Struggle for Survival, 1852-75 <http://countrystudies.us/uruguay/7.htm>
- Type 209 Diesel-Electric Attack Submarine (1971)
http://www.militaryfactory.com/ships/detail.asp?ship_id=Type-209
- Uruguay supports Brazilian aspiration for UN Security Council seat
http://english.peopledaily.com.cn/200507/30/print20050730_199298.html
- <http://data.worldbank.org>
- <http://export.gov>
- <http://www.asdsources.com>
- <http://www.cebaw.org>
- <http://www.cnv.gov.br>
- <http://www.defesa.gov.br>
- <http://www.hoover.org>
- <http://www.iaea.org>
- <http://www.legifrance.gouv.fr>
- <http://www.mtcr.info>
- <http://www.nuclearsuppliersgroup.org>
- <http://www.opcw.org>
- <http://www.operacoes.defesa.mil.br>
- <http://www.sipri.org>
- <http://www.worldwarships.com>
- <http://www12.senado.gov.br>
- <https://www.cia.gov>

CONTENTS

FOR THE 100th ANNIVERSARY OF THE FIRST WORLD WAR

JÓZSEF NAGY – KATALIN TURCSÁNNÉ SEIDNER
**„ENTENTE” POWERS’ SECRET SERVICES AT THE BEGINNING OF
THE FIRST WORLD WAR**

KÁROLY SZABÓ
**HOW THE SPIES ARE OPERATING? COUNTER INTELLIGENCE
PREPARATION OF THE ARMED FORCES**

JÁNOS SUBA DR.
**LAW ENFORCEMENT AGENCES IN THE SERVICE OF AUSTRIA
AND HUNGARY**

LÁSZLÓ BÉKÉSI DR.
**SHOW YOUR HELMET AND I WILL TELL WHO ARE YOU (WITH)! A
SYMBOL, AS A SIGN OF GEOPOLITICAL DYNAMICS**

ZOLTÁN HAJDÚ DR.
**GEOPOLITICS FOR HIGHSCHOOL STUDENTS (POCKET MAP 1913-
1919)**

ANITA SZŰCS DR.
**THE DILEMMA OF THE FRENCH FOREIGN POLICY BEFORE THE
GREAT WAR**

ÉVA KÖVÁRINÉ IGNÁTH DR.
BELGIUM IN THE FIRST WORLD WAR

JENŐ HORVÁTH DR.
**ELEMENTS OF GEOPOLITICAL THINKING OF THE ITALIAN
FOREIGN AND SECURITY POLICY, PRIOR TO THE FIRST WORLD
WAR**

EVALUATIONS, ANALYSES, STUDIES

ZSOLT SPINDLER DR.
**CONNECTIONS AMONG RUSSIA AND THE CENTRAL ASIAN
STATES IN THE MIRROR OF THE UKRAINIAN EVENTS**

JÁNOS TOMOLYA DR.
TERRORIST ORGANIZATIONS IN GAZA

LÓRÁND UJHÁZI DR.
SITUATION OF THE CHRISTIANS IN SYRIA

DÁVID VOGEL DR.

**PREPARATIONS FOR THE GREAT POWER STATUS: REFORMING
THE BRAZILIAN DEFENCE SECT**

ANDRÁS ISTVÁN TÜRKE DR.

**FRENCH EXPERIENCES AND CONSEQUENCES OF THE UZBIN
WALLEY AMBUSH AFTER 6 YEARS**

ZOLTÁN PRANTNER DR.

THE AL-HOUSHI REBELLION IN YEMEN

MARIANN VECSEY

WHAT HAPPENED WITH MALI?

FORUM of PhD CANDIDATES

RÓBERT ZSÁKAI – ÁRPÁD MUHORAY DR.

THE ROL OF PSICHICAL BEHAVIOIRS IN DISASTER SITUATIONS

DÁVID GOTTESMAN

**CORPORATE CLEANUP SERVICES, DIRTY JOBS IN PRIVATE
HANDS**

SCIENTIFIC RESEARCH AND DEVELOPMENT

SÁNDOR SANDRA PROF. DR. – ATTILA HORVÁTH –

ILDIKÓ CSONKA DR. – MÁRIA DELI

**EFFECTS OF THE PERSONAL PROTECTION GEARS FOR THE LAW
ENFORCMENT MEMBERS**

SZERZŐINK

NAGY JÓZSEF dandártábornok
Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat

TURCSÁNNÉ SEIDNER KATALIN őrnagy
Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat

SZABÓ KÁROLY ezredes
Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat

DR. SUBA JÁNOS alezredes, PhD
Hadtörténeti Intézet és Múzeum

DR. BÉKÉSI LÁSZLÓ PhD, adjunktus
Budapesti Corvinus Egyetem

DR. HAJDÚ ZOLTÁN PhD, egyetemi tanár
Szent István Egyetem

DR. SZŰCS ANITA PhD, adjunktus
Budapesti Corvinus Egyetem

KŐVÁRINÉ DR. IGNÁTH ÉVA PhD, adjunktus
Budapesti Corvinus Egyetem

DR. HORVÁTH JENŐ PhD, egyetemi magántanár
Budapesti Corvinus Egyetem

DR. SPINDLER ZSOLT PhD, hallgató
Széchenyi István Egyetem

DR. TOMOLYA JÁNOS ezredes, PhD, katonai tanácsadó
EU SEC Kongó

DR. UJHÁZI LÓRÁND PhD, tudományos munkatárs
Nemzeti Közszerológiai Egyetem

DR. VOGEL DÁVID főhadnagy, PhD, hadműveleti tiszt
MH Kiképzési és Doktrinális Központ

DR. TÜRKE ANDRÁS ISTVÁN PhD, megbízott előadó
Pannon Egyetem

VECSEY MARIANN hadnagy
25. Klapka György Lövészdandár

DR. PRANTNER ZOLTÁN PhD, tudományos segédmunkatárs
Szegedi Tudományegyetem

ZSÁKAI RÓBERT főtorzsőrmester, PhD hallgató
Nemzeti Közszerolgalati Egyetem

DR. MUHORAY ÁRPÁD nyá. pv. vezérőrnagy, PhD, egyetemi docens
Nemzeti Közszerolgalati Egyetem Katasztrófavédelmi Intézet

GOTTESMAN DÁVID PhD. hallgató
Szegedi Tudományegyetem

PROF. DR. SANDRA SÁNDOR ny. o. ezredes
MH Egészségügyi Központ0

HORVÁTH ATTILA r. ezredes
Országos Rendőr-főkapitányság

DR. CSONKA ILDIKÓ o. r. ezredes
Országos Rendőr-főkapitányság, vezető főorvos

DELI MÁRIA őrnagy
MH Egészségügyi Központ